

101501

2

Začasni
učni načrt in program

za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji

Ljubljana 1932

Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani
Predstavnik Francè Štrukelj

101501

101501

FXC 2021 / 1951

Začasni učni načrt in program

za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji

Ministrstvo prosvete
kraljevine Jugoslavije
Oddelek za osnovno šolstvo
O. n. br. 65.764
26. VIII. 1932.
v Beogradu

Izjemno § 44 zakona o narodnih šolah

predpisujem

nastopni začasni učni načrt za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji,
ki velja od začetka tekočega šolskega leta.

Učni načrt

za višjo deško narodno šolo z rednim poukom:

Zapo- redna štev.	Predmeti	Razredi			
		I	II	III	IV
1	Verouk	2	2	2	2
2	Narodni jezik	3	3	3	4
3	Zgodovina	3	3	3	—
4	Zemljepisje	2	2	2	2
5	Računstvo z osnovami geometrije	3	3	3	3
6	Spoznavanje prirode	2	2	3	4
7	Praktična pridobitna znanja in umevanja	3	3	3	3
8	Higiena	2	2	2	2
9	Ročno delo	2	2	2	2
10	Risanje	2	2	2	2
11	Lepopisje	1	1	—	—
12	Petje	1	1	1	1
13	Telovadba po sokolskem sistemu	2	2	2	2
Tedenskih ur skupno		28	28	28	28

Učni načrt

za višjo deklinško narodno šolo z rednim poukom:

Zaporedna številka	Predmeti	Razredi			
		I	II	III	IV
1	Verouk	2	2	2	2
2	Narodni jezik	4	4	4	4
3	Zgodovina	3	3	3	—
4	Zemljepisje	2	2	2	2
5	Računstvo z osnovami geometrije	3	3	3	4
6	Spoznavanje prirode	2	2	3	4
7	Higiena	2	2	2	2
8	Gospodinjstvo	2	2	2	2
9	Ročno delo	2	2	2	2
10	Risanje	2	2	2	2
11	Lepopisje	1	1	—	—
12	Petje	1	1	1	2
13	Telovadba po sokolskem sistemu	2	2	2	2
Tedenskih ur skupno		28	28	28	28

Učni načrt

za višjo deško narodno šolo s skrajšanim poukom:

Zaporedna številka	Predmeti	Razredi			
		I	II	III	IV
1	Verouk	1	1	1	1
2	Narodni jezik	3	3	3	3
3	Zgodovina	2	2	2	2
4	Zemljepisje	1	1	1	1
5	Računstvo z osnovami geometrije	2	2	3	3
6	Spoznavanje prirode	2	2	2	2
7	Praktična pridobitna znanja in umevanja	1	1	3	3
8	Higiena	1	1	1	1
9	Ročno delo	1	1	1	1
10	Risanje	1	1	1	1
11	Lepopisje	1	1	—	—
12	Petje	1	1	1	1
13	Telovadba po sokolskem sistemu	1	1	1	1
Tedenskih ur skupno		18	18	20	20

Učni načrt

za višjo dekliško narodno šolo s skrajšanim poukom:

Zaporedna števil.	Predmeti	Razredi			
		I	II	III	IV
1	Verouk	1	1	1	1
2	Narodni jezik	3	3	3	3
3	Zgodovina	2	2	2	2
4	Zemljepisje	1	1	1	1
5	Računstvo z osnovami geometrije	2	2	3	3
6	Spoznavanje prirode	2	2	2	2
7	Higiena	1	1	1	1
8	Gospodinjstvo	1	1	3	3
9	Ročno delo	1	1	1	1
10	Risanje	1	1	1	1
11	Lepopisje	1	1	—	—
12	Petje	1	1	1	1
13	Telovadba po sokolskem sistemu	1	1	1	1
Tedenskih ur skupno		18	18	20	20

1. Program učnih predmetov je isti za redni in za skrajšani pouk. Vsa razlika je v sami intenzivnosti obravnave obeh vrst pouka. Redni pouk se bavi s posameznostmi učne snovi, skrajšani pouk, da bi mogel dovršiti ves program, ne more tako globoko. Redni pouk obravnava vsako metodsko edinico intenzivneje in obširneje, ker ima za to več časa. Pri vsem tem pa mora biti vsebina ista za obe vrsti pouka, čeprav razpolaga redovni pouk z mnogo večjim številom činjenic.

2. V šolah s slovenskim učnim jezikom se dodajeta v vsakem razredu še po 2 uri srbohrvaščine.

15. avgusta 1932. leta.

Beograd.

Minister prosvete:

Dr. Drag. S. Kojić, s. r.

Ministrstvo prosvete
kraljevine Jugoslavije.
Oddelek za osnovno šolstvo
O. n. br. 65.764
26. VIII. 1932
v Beogradu

Izjemno § 44 zakona o narodnih šolah

predpisujem

sledeči začasni učni program za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji, ki velja od začetka tekočega šolskega leta.

15. avgusta 1932. leta.
Beograd.

Minister prosvete:
Dr. Drag. S. Kojić, s. r.

NARODNI JEZIK

Smoter: Da uvede učence v življenje in vsebino narodnega jezika in književnosti, da jih usposobi s pomočjo jezika izražati svojo notranjost na priroden, lep in primeren način (govor in pismeno izražanje) ter da s pomočjo književnosti obogate svoje notranje življenje.

Posebni smotri so:

1. da jih dovede do popolnega razumevanja književnega jezika;
2. da seznanijo deca z narodno in umetno književnostjo, ter jim tako ustvari interes za samostojno čitanje odličnih del narodne književnosti;
3. da jim razvija estetski smisel in čut za lepoto; ter
4. da razvija v učencih edinstveno nacionalno zavest in ponos.

I. razred

1. Čitanje z govornimi vajami.

Izpopolnjevanje mehničnega, logičnega in estetičnega čitanja na čitvu v cirilici in latinici. Posebno obravnavanje estetsko-etičnih beril radi obujanja estetskih in etičnih občutkov in pridobivanja glavnih moralnih principov. Čitanje in pripovedovanje raznih beril iz posameznih predmetov.

Razen čitanke čitajo učenci razna čtiva iz dijaških listov in knjig za mladino.

Gradivo za čitanko se jemlje posebno iz narodne, a potem tudi iz umetne književnosti. Razen tega tudi članki iz raznih predmetov z literarno vrednostjo, posebno zgodovinski, potopisni, o družabni in državni ureditvi, zatem primerni prikazi iz življenja našega naroda.

Pripovedovanje in recitiranje (na pr. pripovedke, narodne pesmi, lahke umetne pesmi iz čitanke).

Prepisovanje iz čitanke in narek.

Čitanka je literarno-enciklopedičnega značaja.

2. Ustne vaje in pismeni sestavki.

Učitelj daje temo, učenci pa takoj z učiteljevo pomočjo izražajo misli za pisanje na papir, a jih ne beležijo. Na isti način obravnavajo ustno razne naučene ali prečitane pripovedke, pesmi itd. Take vaje je jemati enkrat na teden po 20 minut: služijo kot solidna priprava za pismene izdelke.

Za pismene naloge dobe učenci, da prosto opisujejo svoje razne doživljanje, običaje na domu; pisma raznim sorodnikom.

Mesečno ena pismena šolska naloga (učitelj vestno vrši popravo doma, a potem čita pogoške, ko se poučuje narodni jezik).

3. Slovnica. Prosti stavek in njegovi glavni deli (osebek, povedek, predmet, prilastek; prislovno določilo časa, kraja in načina).

Samostalniki (samo po spolu), pridevniki, osebni zaimki in glavni glagolski časi.

4. Pravopis in ločila: pravilno razstavljanje; raba velikih črk; pika, vejica (v zvezi z razporejanjem) in vprašaj.

Ogledovanje slovnice in pravopisa na čtivo induktivnim potom. Posebno se obravnavajo primeri, ki se rabijo pri pismenih sestavkih.

5. Književnost. Čitanje izbranih odlomkov in zbirke narodnih pesmi in pripovedk, ne samo v učni uri, temveč tudi samostojno doma, o čemer se pripoveduje v šoli.

II. razred

1. Čitanje z govornimi vajami.

Izpopolnjevanje estetskega in logičnega čitanja na čtivo v cirilici in latinici. Nadaljevanje obravnavanja estetsko-etičnega čtiva kakor v I. razredu višje narodne šole.

Pripovedovanje prečitanih sestavkov, pripovedk in pesmi, narodnih in umetnih (s premembo tretje osebe v prvo osebo in obratno z menjavanjem posameznosti itd.).

• Učenje lepih pesmi na pamet (a tudi kaj proze).

Deklamiranje primernih pesmi in krajših sestavkov v prozi.

Čitanje iz mladinskih listov in knjig s poročanjem o prečitanim.

Gradivo za čitanko se jemlje kakor v prvem letu, razen tega tudi članki iz naravoslovja in zemljepisja.

Čitanka je literarno-enciklopedičnega značaja.

2. Pismeni sestavki. Prepisovanje čtiva iz čitanke s cirilico in latinico (napisano na nasprotni način). Naloge se izdelujejo na usten in pismen način kakor v I. letu. Razen tem, kakršne so v I. letu, se izdelujejo tudi prosti sestavki o opazovanih dogodkih, predmetih in pojavih v naravi. Kratki poslovnosti sestavki iz praktičnega življenja: ponudba, naročilo, pobotnica, račun.

Mesečno ena pismena šolska naloga.

3. Slovnica (samo na čtivo): zlaganje (dopolnjevanje) v stavku (najsposobnejši slučaj); dodatki povedku; števnik (osnovni in vrstilni); pridevni zaimki in prislovi; stopnjevanje pridevnika in prislova; dolgi in kratki zlogi (s tem v zvezi o samoglasnikih vobče). Vezani in nevezani govor in prevod iz enega v drugi.

4. Pravopis in ločila: natančneje o razstavljanju in temeljitejša priučitev ločil, posebno raba znakov: »narekovaj«, »dvopičje« in »pomišljaj«.

5. Književnost. O besedilu v čitankah kratki zapiski o najglavnejših pisateljih. Nadaljuje se skupno čitanje predvsem narodnih umotvorov, potem pa tudi primernih odlomkov iz umetnega leposlovja. V šoli se na odlomkih iz književnosti budi zanimanje učencev, da potem dotično delo celo sami doma čitajo in o tem poročajo v šoli.

III. razred

1. Čitanje z govornimi vajami.

Čitanje, recitiranje in deklamiranje kot v II. razredu višje narodne šole, toda gradiva, ki zahteva jačji duševni razvoj. Močnejše navajanje na samostojno čitanje narodne in umetne lepe književnosti in poročanje v šoli o domačem čitivu (pismeno ali ustno).

Prikazovanje primernih dramatskih prizorov z razdelitvijo vlog delujočih oseb.

Gradivo za čitanko in za samostojno čitanje sploh se jemlje iz narodne književnosti in iz del glavnih zastopnikov domače književnosti, posebno onih, ki naj se obdelajo v tem razredu. Poleg tega se vpletajo tudi članki iz posameznih predmetov.

Čitanka je v glavnem literarnega značaja.

2. Pismeni sestavki. Prosti spisi kot v I. in II. razredu višje narodne šole o opazovanih predmetih in pojavih v prirodi, o svojih doživljajih, razna pisma tovarišem in sorodnikom, toda z večjo zahtevo glede kakovosti izdelave. Referati o samostojno doma prečitanih delih. Izbira teme po svoji volji. Spisi iz praktičnega življenja: prošnje, pritožbe, zahvale, pobotnice, računi.

Mesečno ena pismena šolska naloga.

3. Slovnica. Osnove zloženega stavka (vse na primerih in na čitivu iz čitanke). Glagoli, glavni predlogi, vezniki in vzkliki. Jotiranje (nebniki); enačenje soglasnikov; pretvarjanje soglasnikov g, k, h. Naznačevanje prostora in časa (s samostojnimi skloni in pri predlogih).

4. Pravopis in ločila: utrditev in razširitev naučenega v prvih dveh višjih razredih; boljše spoznavanje ločil na čitivu in pisмениh izdelkih.

5. Književnost. Pojem o narodni in umetni književnosti. V tem razredu je učiti književnike: Kačić, Reljković, Dositej, Vuk, Gaj, Branko in Zmaj. Iz življenja književnikov se jemljejo le zanimivi podatki, posebno tisti, ki pojasnjujejo lahko njegovo književno delo, a opuščati vse nepotrebne življenjepisne podatke in golo naštevanje del. Sodbe o vrednosti književnikov naj izrekajo učenci sami na podlagi čitanja njihovih del v šoli in doma, ne pa jim podajati zaključenih ocen.

IV. razred

1. Čitanje z govornimi vajami. Nadaljuje se čitanje, recitiranje, deklamiranje in dramatsko predstavljanje kot v III. razredu, toda obravnava gradiva, kjer se zahteva večja umska zrelost. Pri čitanju se obravnava čtivo po

čisto vsebinski in po čisto jezikovni in stilistični strani. Izbira snovi za čitanje se ravna po pisateljih, ki se jemljejo iz domače književnosti. Čitati je nekaj lažjih člankov na slovenskem narečju. V tem razredu se jemlje snov za čitanje o ljudeh, ki so znameniti za splošno kulturo človeštva. Ti pisatelji se čitajo neposredno in na tej podlagi jih učenci ocenjujejo samostojno ter se jim ne dajejo gotove ocene.

Čitanka je v glavnem literarnega značaja.

Čitajo se tudi priporočeni časopisi, listi in strokovni listi.

2. Pismeni sestavki. Nadaljevanje prostih spisov kot v III. razredu, vendar z večjo zahtevo v duhovnem pogledu. Samostojnejši sestavki o prečitanem, pripovedovanem, ogledanem itd. Raznovrstni pismeni sestavki praktičnega značaja (razna poslovna pisma, pogodbe) kot nadaljevanje iz nižjih razredov. Prosta izbira teme. Karakteristika oseb, znanih iz pouka in samostojnega beriva.

Mesečno ena pismena naloga.

3. Slovnica. Zaokroženje prej priučenega. Spoznavanje osnovnih glasovnih zakonov v zvezi s pravilnostjo pravopisa: razlikovanje oblik pri izpremenljivih besedah, glavni pomeni samostalnikovih sklonov — vedno na čitvu.

Osnove akcenta in splošni pogled na stanje našega jezika napram drugim slovanskim jezikom in njegovih glavnih narečij.

4. Književnost. Osnovni nauki o vrstah umetnosti. Slog (najglavnejše). Najglavnejše o lirski pesmi, epu in drami. Opis; pripovedka, roman in znanstvena razprava. Spoznavanje poetičkih okraskov, razvijanje smisla za lepoto poezije. Vse to se uči praktično pri samem čitanju književnih del.

V tem zaključnem razredu višje narodne šole se obravnavajo književniki: Sv. Sava, Gundulič, Ivan Mažuranič, Njegoš, Prešeren, Stanko Vraz, Preradović, Šenoa, Vojislav Ilić, Đalski, Đ. Jakšić, J. Ignjatović, J. St. Popović, Janko Veselinović, Cankar, Šantić, Kranjčević — vedno v splošnih potezih.

V čitanki so poleg teksta najboljših pisateljev in kratkih zapiskov o njih (s fotografijami) tudi članki o uredbi države, o današnji zakonodaji, zanimivi članki iz posameznih učnih predmetov v svrhu izpolnitve pouka.

ZGODOVINA

S m o t e r: Smoter zgodovinskemu pouku je izobrazba dece za dobre člane naroda na ta način, da jih vpelje v narodno prošlost in razvoj kulturnih odnosov ter nalog sedanjosti.

Zgodovina z narodnim jezikom in zemljepisjem domovine so učni predmeti za razvijanje nacionalne zavesti in ponosa; ti učni predmeti morajo biti središče vseh ostalih učnih predmetov in oziraje se na nje se morajo upravljati ostali predmeti. Na njih se mora izvajati načelo koncentracije pouka. Naloga narodne šole po zakonu o narodnih šolah od 5. decembra 1929. sloni ponajveč na nacionalni skupini predmetov, ki najbolj odgovarja nalogam, kakor jih predpisuje narodnim šolam § 1. zakona o narodnih šolah. Nacionalna skupina predmetov mora vzbuditi v učencih zavest o našem državnem in narodnem edinstvu, zavest o nedeljivi jugoslovenski naciji in jugoslovenski ideologiji vobče, v skladu z omenjenim paragrafom.

Poleg zbujanja nacionalne, patriotske in etične zavesti in emocij seznanja zgodovina učence z izvrševanjem državljanskih dolžnosti in pravic. Vpliva pa tudi na razvoj humanih čustev.

V zgodovinski pouk se morajo posebno vnašati oni momenti, ki kažejo edinstvo naše preteklosti, ter poudarjati oni, ki družijo, a ne razdvajajo vsa tri naša plemena.

I. razred

Ljudje v prazgodovinski dobi, njihova stanovanja, način življenja, orodja in orožja. Glavna nahajališča ostankov v naši državi.

Slike iz zgodovine najstarejših narodov: Egipčani (piramide, Tutankamonova grobnica, hram, pisanje); Babilonci in Asirci: palače z okraski in klinasta pisava; Feničani: brodarstvo, trgovina in pisanje; Hebrejci: enobožstvo, povest o Jožefu; Perzijani: zedinjenje najstarejših držav pod Cirom, državna ureditev pod Darijem; pohod na Scite.

Grki:

Na kratko mitologija. Mikenska doba in Homer. Homer in njegova dela in naše narodne pesmi. Odiseja in grško brodarstvo.

Sparta v starem času: vojaška ureditev; vera in pripovedke o glavnih bogovih in junakih: Herkul, Perzej, Tezej, Edip, Argonauti (v zvezi z narodno tradicijo pri nas).

Olimpija in Delfi: olimpijske igre in delfijsko prorokovanje.

Vojne Grkov s Perzijani za svobodo. Miltijad in bitka pri Maratonu. Temistoklej in Aristid; bitka pri Salamini. Periklej. Nesloga med Grki in propast Grške. Srečanje z Aleksandrom Velikim. Aleksandrove zmage nad Perzijani. Aleksander v Egiptu in Indiji. Aleksandrija kot cvetoče kulturno mesto. Grška arhitektura in pesništvo. Grška filozofija.

Rimljani:

Mitologija. Romul. Vpliv Grkov na kulturni razvoj Rimljanov. Arhitektura in pesništvo.

Pripovedke o rimskih idealnih junaštvi: o Brutu in njegovih sinovih, Scevoli, Koklu itd. Ureditev rimske republike.

Punske vojne. Hanibalov pohod. Rimljani in Iliri.

Sto let državljanske vojne. Brata Grakha. Sužnji v rimski državi. Cezar. Borba gladiatorjev in borbe z zvermi.

Rimsko cesarstvo. Avgustova svetovna država. Osvajanje na Dunavu. Germani. Krščanstvo. Trajan in Hadrijan. Dioklecijan (car Dukljanin) in Konstantin. Delitev rimskega cesarstva. Propast zahodnega rimskega cesarstva. Propadanje morale vzrok propadanju rimskega cesarstva.

Grška in rimska zgodovina v najkrajših obrisih (porabiti samo 36 delovnih ur).

Jugoslavija pred doseljenjem Južnih Slovanov. Najstarejši stanovalci: Grki, Tračani, Ilirci, Kelti. Ostanki iz rimske robe.

Selitev narodov iz Azije v Evropo. Selitev Slovanov. Selitev Južnih Slovanov: Srbov, Hrvatov in Slovencev. Vera in kulturni razvoj v primerjanju z Rimljani in Bizantinci. Vzroki, zaradi katerih se ni takoj po prihodu Slovanov osnovala močna in edinstvena slovanska država. Selitev Bolgarov.

Justinijan in Heraklej. Arabci pod Mohamedom in kalifi. Selitev Germanov in njihove glavne države. Papeštvo.

Slovenci pod Samom in Borutom; sprejetje krščanstva. Gosposvetsko polje. Ljudevit Posavski. Navajanje in sprejetje krščanstva pri Srbih in Hrvatih. Ciril in Metod. Srbi pod Mutimirom in Časlovom. Hrvatje pod Trpimirom in Tomislavom. Macedonski Slovani pod Samuelom. Karel Veliki. Oton I. in Nemčija. Madžari.

Srbski vladarji: Vojislav, Mihajlo in Bodin.

Hrvatski kralji: Držislav, Krešimir IV., Zvonimir in konec narodnih vladarjev. Državna zveza z Ogrsko 1102. leta.

Aleksije Komnen. Henrik IV. in papež Gregor VII. Benetke.

II. razred

Štefan Nemanja. Štefan Prvovenčani. Sv. Sava: neodvisnost srbske cerkve in narodno prosvečevanje. Bosna in ban Kulin.

Manojlo Komnen. Križarske vojske in latinsko (rimsko) cesarstvo. Friderik Rdečebradec in papež.

Kralji: Uroš in Milutin. Štefan Dečanski. Car Dušan. Zakonik.

Bitka ob Marici in na Kosovem. Šubići in Štefan II. Kotromanić. Prvo kraljestvo Srbov in Hrvatov pod Tvrtkom I. Borba za Dalmacijo.

Obnovitev Bizanca. Prihod Turkov na Balkan. Karl Robert in Ljudevit Veliki. Rudolf Habsburški. Karl IV. češki.

Štefan Visoki in Juraj Branković. Propast despotstva. Srbski despoti na Ogrskem.

Tomaž in Štefan Tomašević in propast Bosne. Propast Hercegovine. Zeta pod Crnojevići in njen propast.

Borba Hrvatov s Turki. Krbavska bitka l. 1493.: poguba Hrvatov. Spadanje Slovenije in večjega dela Hrvatske pod Turke.

Turški vpadi v Slovenijo in pustošenje (ropanje).

Spadanje Slovenije pod Avstrijo.

Dubrovniki v srednjem veku.

Padeč Carigrada. Doba renesanse v Italiji.

Osvoboditev Rusije. Poljska pod Kazimirom Velikim. Brodarstvo in trgovina. Benetke in Genova. Odkritja. Iznajdba smodnika in tiskarstva.

Cetinjski sabor in izvolitev Habsburžanov za hrvatske kralje. Trpljenje Srbov pod Turki. Obnova Pečke patrijarhije. Srbi Muslimani. Kmečki upori pri Slovencih in Hrvatih.

Vojna Krajina: tvorba živega trdnjavskega zidu Jugoslovenov proti turškim vpadom.

Selitev Srbov v Hrvatsko in Slavonijo.

Uskoki in hajduki.

Reformacija (Luter in Kalvin). Primož Trubar 1586. Novi koledar. Kopernik. Ustvarjanje velikih sil: Sulejman II., Filip II., kraljica Elizabeta.

Zarota Zrinjskega in Frankopana (1671.).

Avstrijsko-turška vojna. Sv. zveza proti Turkom. Selitev Srbov pod Arzenom Čрноjevićem III. Dubrovnik v 16. in 17. stoletju.

Rišelje in Ludovik XIV. na Francoskem.

Hrvatje in pragmatična sankcija. Severna Srbija od požarevačkega do beograjskega miru. Nova selitev Srbov pod Arzenom IV.

Osvoboditev Črne gore (1709.); vladika Danilo in vladika Peter I.

Rusija pod Petrom Velikim. Zveze Rusije s Srbijo.

Germanizacija Slovencev in odpor Srbov in Hrvatov. Marija Terezija in Jožef II. Življenje Srbov, Hrvatov in Slovencev za njune vlade.

Dalmacija pod Benečani.

Kočina Krajina in njene posledice.

Katarina II. in Friderik II. Postanek angleških kolonij. Osvoboditev Severne Amerike. Francoska revolucija.

III. razred

Nacionalno probujanje Jugoslovanov in borbe za osvoboditev.

Prva srbska vstaja. Napoleon in zapadne jugoslovanske dežele. Napoleon in njegovi boji z Evropo.

Druga srbska vstaja in postanek kneževine Srbije (1830.) Miloševa uprava.

Narodni preporod Hrvatov, Srbi in Slovenci napram ilirizmu. Vuk Karadžić, Valentin Vodnik in Ljudevit Gaj.

Meternich in Sv. zveza. Osvoboditev Grške. Parni stroji, parobrodi in železnice.

Jugoslovani v pokretu 1848. I. Aleksander Karađorđević. Knez Mihajlo in zблиžanje Jugoslovanov. Strossmayer in jugoslovenstvo.

Nagodba. Vojvodina in Svetozar Miletić.

Narodnost pri Slovencih.

Hercegovinska vstaja 1875. I. Vojna Srbije in Črne gore s Turki. Rusko-turška vojna in berlinski kongres. Okupacija Bosne in Hercegovine.

Napoleon III. in krimska vojna.

Zedinjenje Italije. Zedinjenje Nemčije.

Srbija pod kraljema: Milanom in Aleksandrom Obrenovićem.

Hrvatska pod Mažuranićem in Kuenom.

Avstrijska uprava v Bosni, Hercegovini in Dalmaciji.

Narodno probujanje Čehov in njihove zveze z Jugoslovani.

Kralj Peter Veliki Osvoboditelj.

Prihod kneza Petra Karađorđevića za srbskega kralja povzroči živalno gibanje pri Jugoslovanih.

Četniki v Južni Srbiji.

Aneksija Bosne in Hercegovine.

Velezdajniški proces in atentati v Zagrebu. Hrvatsko-srbska koalicija. Srbija v balkanskih vojnah.

Mlada Bosna in atentat Gavrila Principa.

Avstro-ogrška napoved vojne Srbiji. Srbija v svetovni vojni.

Zmaga na Ceru in Kolubari.

Umik srbske vojske preko Albanije na Krf in solunsko fronto.

Solunska fronta.

Razpad Avstro-ogrške, osvoboditev in zedinjenje Južnih Slovanov: Srbov, Hrvatov in Slovencev. Smrt kralja Petra.

Črna gora pod Nikolo I. in njena udeležba v balkanskih vojnah in v svetovni vojni.

Delovanje Jugoslovanskega odbora v inozemstvu za edinstveno državo. Narodna Veča.

Kolonijalno širjenje evropskih sil. Trozveza in trojni sporazum. Posledica svetovne vojne: nove države.

Ureditev kraljevine Jugoslavije: kralj Aleksander Karadorđević.

Opomba: Življenje Srbov, Hrvatov in Slovencev v robstvu je posebno obdelati. Pri tem je zlasti potrebno poudariti one momente, ki kažejo odpor in poizkus Južnih Slovanov, da se osvobodijo tujega jarma.

Pri vsaki večji periodi naj se iznese tudi njena kultura.

Dogodke iz svetovne zgodovine obdelovati krajše: to velja zlasti za stari vek vzhodnih narodov, Grkov in Rimljanov.

Pri celokupni zgodovinski snovi so obči momenti iz politične in kulturne prošlosti našega ujedinjenega naroda in ti nas spajajo, a ne razdvajajo. Ti momenti so:

Slovanska skupnost in domovina — Selitev Južnih Slovanov v današnjo domovino — Ustvarjanje južnoslovanskih držav — Sprejem krščanstva — Slovenci in Samova država — Gosposvetsko polje — Poizkus Ljudevita, da osnuje jugoslovansko državo — Hrvatska država — Tomislav, Zvonimir — Svačić — Srbska država — Časlav — Nemanja, Sv. Sava — Car Dušan — Knez Lazar — Bosna — Kulin — Tvrdko — Kraljevič Marko — Dubrovnik — Črna gora — Štefan Visoki — Juraj Branković — Turki — Matija Gubec — Primož Trubar — Zrinjski — Frankopan — Karadorđe — Miloš 1848. do 1849. 1. — Mihajlo — Strossmayer — Petar I, kralj Osvoboditelj — Svetovna vojna — Aleksander I. Karađorđević.

Na te momente bo učitelj pri obravnavi gradiva posebno obračal pažnjo.

ZEMLJEPIS

S m o t e r : Spoznavanje domovine in vzgajanje ljubezni do nje. Zemljepis z zgodovino in narodnim jezikom razvija čustvo za narodno in državno edinstvo, zbuja razumevanje za državo kot kraja bivanja in delovanja njenih prebivalcev. Zemljepis omogoča učencem, da spoznavajo pozorišča zgodovinskih dogodkov. Zemljepis je brezdvomno predpogoj za zgodovinski pouk in pouk v prirodoznanstvu. Njegov pedagoški značaj je tudi v tem, ker spaja zgodovino z realističnimi predmeti, zaradi česar se tudi imenuje asociativna veda.

I. razred

1. Ponavljanje predelanega gradiva iz 4. razreda.

2. Balkanske države: Bolgarija, Grška, Albanija, Turška. Opisovanje in učenje kakor pri celokupnem pregledu kraljevine Jugoslavije, ali v krajšem obsegu, obračajoč pažnjo na zveze z našo državo in primerjanje z njo.

3. Kratek pregled Balkanskega polotoka. Ime, meje in velikost. Morja in obale. Zalivi, pristanišča in luke. Polotoki in otoki. Glavnejše planine, ravnine in reke. Podnebje. Narodi, jezik, vera, število, opravila, izdelki.

4. Ostale sosednje države: Italija, Avstrija, Madžarska in Rumunija. Učenje v kratkem pregledu: ime, postanek, položaj, meje, oblika in velikost; glavna gorovja in nižine; vode (reke, jezera, morja in slatine); podnebje; prebivalci (število, narodnost, naseljenost, vera, jezik, posebnosti opravil, izdelki); glavna mesta, promet, prosveta, uprava in politična razdelitev, državna zastava in grb.

5. Slovanske države: Čehoslovaška, Rusija in Poljska. Učenje, tudi v kratkem pregledu kakor v tč. 4.

6. Položaj Balkanskega polotoka, kraljevine Jugoslavije in vseh naučenih držav.

7. Jugoslovani v državah, naučenih v tem razredu.

II. razred

1. Ostale države v Evropi: Francoska, Angleška, Belgija, Švica, Nemčija, Nizozemska, Španija, Portugalska, Švedska, Norveška in Danska.

Vse te države naučiti na kratko, ozirati se posebno na prebivalstvo, prirodne pridobnine, industrijo, promet, glavnejše kraje, primerjajoč vedno z našo državo.

2. Amerika. Zemljepisne posebnosti in politična razdelitev. Gostota naseljenosti, razna plemena, kultura, opravilo prebivalcev. Zedinjene države Severne Amerike. Britanska Severna Amerika. Meksika. Unija Braziljskih držav, Peru, Čile in Argentina.

III. razred

1. Ostale celine: Azija, Afrika in Avstralija. V Aziji naučiti Kitajsko, Japonsko, Indijo, Perzijo, Mezopotamijo, Palestino in Arabijo. V Afriki: Alžir, Tunis, Kongo in Egipt. V Avstraliji: jugovzhodni del. Vse to preiti najkrajše.

2. Polarne oblasti in njih odkritja.

3. Nebesna telesa in njihov postanek. Zemlja: postanek, oblika, velikost, notranjščina, stanje napram solncu, gibanje okoli svoje osi in okoli solnca, dan in noč, segrevanje in letni časi. Zemeljski pasovi.

4. Solnce: oblika, velikost, oddaljenost, navidezno premikanje.

5. Mesec: oblika, velikost, oddaljenost in njegove izpremembe.

6. Solnčni in lunin mrk.

7. Solnčni sistemi: planeti, nepremičnice, kometi in meteori.

Opomba: Povsod pri učenju poudariti vpliv zemljišča na poklic, proizvodnjanje, bogastvo, naseljenost in zdravje prebivalcev.

IV. razred

1. Zemeljska obla (globus), poli, ekvator, vzporedniki in poldnevnik.

2. Zemljepisna širina in dolžina.

3. Pojavi na zemeljski površini: vode, oceani, morja, jezera, vulkani, toplice, slapovi, vodometi; odnos kopnega do vode. Vetrotvi.

4. Rastline in živali na zemeljski površini (vpliv zemljišča in podnebja); glavna rastlinska in živalska okrožja. Ljudje na zemeljski površini: število ljudi in gostota naseljenosti; človeška plemena, jeziki, verstva, omika, (prirodni, polomikani in omikani narodi).

5. Kraljevina Jugoslavija v vsej obširnosti, z več podrobnosti, ki se poprej niso učile, posebno njena antropogeografija, gospodarstvo, trgovski in prometni zemljepis. Državna ureditev.

RAČUNSTVO

S m o t e r: Računski pouk naj uvede učence potom nazornosti in lastne aktivnosti v številčni svet ter ga točno in hitro usposobi za reševanje vsakdanjih nalog. Geometrija pa kot nauk o prostoru usposablja učence, da pojmiyo prostorne predmete z ozirom na obliko in velikost. Računski pouk z geometrijo teži za ustvarjanjem jasnih predstav in pojmov o količinah in številih ter za tem, da ustvarja pri svojih učencih sposobnost in lahkoto pri reševanju ustnih in pismenih računskih nalog. Z vsemi temi postopki razvija računski pouk z geometrijo logično mišljenje, čut točnosti in pravilnosti.

Pri pismenem računanju se moramo držati točnega, čistega izvajanja, lepih oblik števil in preglednega pristavljanja. Skrbno pregledovanje izdelkov je učitelju neobhodno potrebno za učni uspeh.

Kakor se računanje naslanja na čutnost, tako je tudi geometrijski pouk na neposredni čutnosti. Praktično merjenje in risarsko-konstruktivno predstavljanje navadnih odnošajev se mora dosti negovati pri tem pouku.

Abstrakcije in pravila se ne smejo učencu podajati, marveč se morajo od njega zahtevati, da jih sam najde in formulira s pomočjo učitelja. Vse po principu samodelavnosti.

I. razred

A. Računanje s celotnimi števili: 4 osnovne računske operacije v okvirju do milijona. (Izmed troštevilitnih razdelov ne postavljati nikake znake, nego pisati razdele zadostno ločeno.)

Računanje tudi z večimenskimi števili. Pretvarjanje enega imenovanja v drugo.

Deljenje s troštevilitnim deliteljem.

Razdelnost števil. Olajšave pri računskih operacijah.

B.) Računanje z decimalnimi ulomki.

Podajanje pojma o decimalnih ulomkih in njihovo zapisovanje razlagati na metru in njegovih delih.

Računanje z ulomki v vseh štirih računskih operacijah in izvajanje pravil.

Izračunavanje uporabnih nalog.

Ponoviti in utrditi metrske mere: za površino in prostornino. Votle mere, uteži in časovne mere.

Geometrija. Ponavljanje in poglobljanje osnovnih pojmov: točka, črta, kot, ogel; površina, telo. Razne vrste kotov. Trikotniki. Četverokotniki in njihova razdelitev na paralelograme in neparalelograme. Poligoni. Izračunavanje površine trikotnika, četverokotnika in poligona.

Izdelovanje vseh geometrijskih likov z rezanjem iz lepenke in risanjem.

II. razred

Pisanje in čitanje velikih števil zaključno z bilijoni (milijardami). Bilijon je milijarda = 1000 000 000.

Razstavlanje na činitelje in najmanjši skupni imenovalec.

Pojem navadnih ulomkov in mešanih števil.

Vsi štirje računski načini z navadnimi ulomki.

Pretvarjanje končnih desetinskih ulomkov v navadne in navadnih ulomkov v desetinske.

Enostavna regeldetrija s svedenjem na razmerski količnik.

Odstotni račun (izračunavanje samo odstotnega zneska).

Geometrija. Razmerje dolžine in površine. Podobnost trikotnikov. Zmanjšano merilo. Površina kocke, prizme in piramide (brez uporabe Pitagoreve teoreme). Risanje in izdelovanje iz lepenke (izdeluje se mreža teh teles).

III. razred

Vse v I. in II. razredu naučeno ponoviti in utrditi v prvih treh mesecih tako, da učenci izvršujejo računske operacije hitro in točno.

Razmerje. Iskanje neznanega člena.

Sorazmerje: čitanje in pisanje členov in njih imena. Prema in obratna sorazmerja. Premeščanje členov sorazmerja. Kdaj je sorazmerje točno? Iskanje neznanega člena.

Enostavna regeldetrija: reševanje po sorazmerju. Razne naloge iz praktičnega življenja.

Odstotni računi. Skont, rabat.

Sestavljena regeldetrija: reševanje po sorazmerju. Naloge.

Pojem stopnje. Kvadriranje in kubiranje celotnih števil, desetinskih in navadnih ulomkov.

Kvadratni in kubični koren iz celotnih števil, decimalnih in navadnih ulomkov.

Geometrija: Površina kroga, krogovega izseka in odseka. Obseg kroga. Površina krogovega obroča. Računanje telesnine geometrijskih teles. Pitagorov izrek (eksperimentalni dokaz) in njegova različna uporaba pri računanju površine. Vse to z risanjem.

IV. razred

Gradivo, znano iz III. razreda, se v prvih treh mesecih utrjuje, zlasti enostavna in sestavljena regeldetrija po sorazmerju.

Obrestni računi: računanje obresti, glavnice, odstotka in časa. Najprej se rešuje kot sestavljena regeldetrija po sorazmerju, potem se računa po formulah.

Enostaven in sestavljen društveni račun.

Zmesni račun.

Računanje obresti od obresti.

Zavarovanje življenja, rente.

Računanje dobička in izgube — bilanca.

Preračunavanje tujega denarja po kurzu.

Verižni račun.

Geometrija: Ponavljanje snovi iz prejšnjih let. Računanje površine in prostornine vseh teles: kocke, prizme, piramide, valja, stožca, krogle. Obenem iskanje osnovnice, višine in polmera. Sestaviti naloge s specifično težo raznih snovi, ki polnijo geometrijska telesa.

Učenci morajo risati mreže vseh teles. Izdelava teles iz lepenke.

SPOZNAVANJE PRIRODE

Smoter: Pouk v prirodoznanstvu mora usposobiti učenca, da se samostojno poglubi v bogastvo velike prirode. Njegova naloga je, pokazati učencu, kako so vsi členi in deli prirode med seboj odvisni in da vsi skupaj oblikujejo v njeni celokupnosti veliko, organsko urejeno celino. Naloga tega pouka je dalje, da seznanj učenca z najvažnejšimi materijami in močmi, silami in da obenem pokaže, kako jih človek postavlja v službo človeštva. Iz vsega spoznanja o veliki prirodi se ustvarja v učencih ljubezen in spoštovanje do nje, obenem pa se poraja smisel za njeno lepoto.

Da bi se ohranila slika edinstva prirode, posebno žive prirode in medsebojnih tesnih odnošajev organizmov, živali in rastlin, kakor tudi teh napram njihovim vplivnim faktorjem: solncu, zraku, vodi, zemlji, se mora poučevati nazorno, čutno in s sodelovanjem učenca; opazovanje vseh glavnih življenjskih zajednic (»biotopov«): morje, gorovje, gozd, livade, potok, obale, barja, reke, jame, sadovnjak, njiva, vrt. Pouk v prirodoznanstvu mora doseči pojmovanje prirode kot celote, da se spozna vloga rastlinstva kot hranilca vseh živali (neposredno ali posredno), da zbudi ljubezen in zanimanje za vse, kar je živega, in da pripravi bodoče državljane na čuvanje velike prirode. Priroda pa naj se ne opazuje samo s stališča koristnosti, marveč tudi iz estetskega in etičnega. Pouk v prirodoznanstvu mora navajati učence, da v prirodi ničesar ni treba uničevati brez velike potrebe, razen dognanih škodljivcev. Vsako drugo bitje ima pravico do življenja.

Kjerkoli je možno, naj pouk iz prirodoznanstva temelji na čutnem opazovanju prirode v prirodi sami. Le tam, kjer je neposredna čutnost nemogoča, naj se rabi slika radi predstavljanja, toda to samo takrat, kadar ni drugih pripomočkov. Učbenik za prirodoznanstvo se sme rabiti šele po temeljitem pouku, kot sredstvo za poglobitev in dopolnitev, nikakor pa ne kot glavno sredstvo, po katerem se uči priroda. Radi tega so potrebni pogosti izleti v prirodo v različnih dobah, da se morejo otroci osebno, neposredno spoznati z vsemi njenimi stvarmi in pojavi. Predmeti se ne smejo opazovati ločeno, kakor se to dela v specialnem znanstvu, temveč v življenjski skupnosti tako, kakor se nahajajo in kakor vplivajo drug na drugega. Na tak način morejo dospeti učenci s pomočjo učitelja nekako do bistva življenja, ker v veliki prirodi nič ni popolnoma ločeno in neodvisno od ostale celote:

vse je v zvezi in tako se mora obravnavati tudi v pouku. Prva etapa za uvajanje v veličastno prirodo bo brez dvoma šolski vrt, v katerem bo učenec opazoval velik del življenja: od semena do rastline in njenega ploda (sadu), vpliv solca in mokrote na rast rastline. Šolski vrt mora reprezentirati botaniški vrt za male začetnike. Druge etape in opazovalnice so že omenjene »biotope«: sadni vrt, gozd, polje, potok, gorovje, morje. Ko se dotična življenska skupina pregleda kot celota in ugotovi biološka odvisnost, se izbere iz življenske skupine po en tipičen predstavnik radi temeljitejše obravnave, dočim se ostale vrste obravnavajo na kratko.

Po principu delovne šole mora učenec vse sam proučavati s primerno pomočjo učitelja, ki naj ga vodi k doseganju opazovanja in odkrivanja posebnosti in pojavov.

I. razred

Nauk o živalih

Vretenčarji. Učenje glavnih in važnejših oblik iz razredov sesavcev, ptic, plazivcev, dvoživk in rib. Sestava njihovega telesa in način življenja. Pomen obravnavanih oblik v prirodi in njihov pomen za človeka. Obči pregled sestave telesa vretenčarjev.

Nevretenčarji. Učenje glavnjih in važnejših oblik iz skupine členarjev, mehkužcev, črvov, ježevcev, cevarjev in praživali. Sestava njihovega telesa in način življenja. Pomen obravnavanih oblik v prirodi in njihov pomen za človeka. Obči pregled sestave pri posameznih skupinah in važnejših razredih, pokazavši tudi na njihovo progresivno izpopolnjevanje sestave.

Oploditev, razvoj, nasledstvo. Izumrli živalski svetovi. Zemljepisno razširjenje živali: okrožja, v katerih žive, odvisnosti živali od njihovih okrožij in njihova prilagoditev na ta okrožja; vzajemni odnos med živalmi ter med rastlinami in živalmi.

Pri učenju je posebno paziti na važnejše pridobitne živali, škodljivce in parasite. Povdarijo naj se zanimivejši biološki primeri. Posebno pažnjo je posvetiti živalskemu svetu okolice, v kateri se nahaja šola.

Vsaka narodna šola naj ima poleg stenskih slik (ali albumov) tudi zbirko samih objektov, o katerih se govori pri pouku (nagačeni sesavci in ptice, konservirane različne nižje živali itd.). Po mestih je treba imeti tudi manjši terarij in akvarij, v katera prinašajo otroci ujete živali za opazovanje v živem stanju. V mestih, kjer je muzej, je treba otroke voditi tja in jim pokazati objekte. Tudi, kadar pride menažerija ali se pripravlja razstava živali, je treba odvesti učence tja in pokazati, kar je zanimivo za pouk. Učenci naj zbirajo zoološke objekte in jih prinašajo učitelju na determinacijo, in kar je važno, učenci naj tudi rišejo take prinešene živali.

II. razred

Nauk o rastlinah

I. Splošni in specialni del:

1. Značaj botanike,

2. Vegetativni organi in funkcije rastlin,
3. Organi za razmnoževanje rastlin in njihove funkcije,
4. Klasifikacija (kratek pregled):
  - a) alge,
  - b) glive, posebno z ozirom na njih ekonomski značaj,
  - c) lišaji,
  - č) mahovi,
  - d) praproti,
  - e) fanerogame (kratek pregled).

II. Ekološki del:

1. Zemlja, zrak, voda.
2. Gnojenje.

III. Specialna poljedelska (kmetijska) botanika. Skupine rastlin z vidika njihove ekonomske vrednosti uporabe:

Rastline, iz katerih se pridobiva: moka, mast, olje, predivna vlakna, začimbe, barva, sladkor, alkoholne in alkaloidne pijače, kavčuk, gumi, smola, sadje, zelenjava; rastline, od katerih se porablja strok, list, korenina, gomolj; rastline, ki služijo za hrano domače živine; plevel, rastline za okras; glavni zastopniki gozdnih dreves.

IV. Zemljepis rastlinstva (s posebnim ozirom na kulturne rastline).

Povsod, posebno pa pri izletih, je obratiti pažnjo na prirodno grupiranje rastlin v življenskih zajednicah, kakor so: gozd, šibje, kamenolom, barje, vlažni kraji, njiva, vrt, sadovnjak, o čemer je bil poprej govor.

Pri izletu naj se pokaže, kako se napravljajo herbariji, in zahteva od učencev, da zbirajo za svoje herbarije razne obravnavane rastline.

III. razred

A. Pouk o človeku (anatomija in fizijologija).

Sestav človeškega telesa. Stanica. Tkivo (tkanine).

Organi za gibanje. Skelet (okostje): struktura, kemijski sestav, histološka gradba, razvoj, hrustanec, nega.

Mišice: mišična vlakna, vez mišic s kostmi, prehrana mišic, vez mišic z živci, izvajanje gibov. Varstvo in nega mišic.

Živčne pritikline in čutila.

Organi za izmeno snovi. Organi za prebavo. Hranilne snovi. Kemija prebave. Varstvo in nega prebavnih organov. Jetra in njih vloga.

Kri in krvni obtok: organi za krvni obtok in mehanizem obtoka. Limfa. Varstvo in nega organov krvnega obtoka.

Dihalni organi: mehanizem in kemizem dihanja. Živalska toplota. Glasovni organi: proizvodnja glasu. Organi za izločanje: obisti in njihova vloga; njihovo varstvo in nega; znojne žleze in njihova vloga.

Žleze z notranjim izločanjem: ščitna (tiroidna), prsna (timusna), bezgavke, hipofiza, vranica.

Opomba: Tu se uči pouk o človeku temeljito zaradi boljšega umevanja higiene.

B. Fizika.

Toplota, občutek toplote. Razširjanje teles. Termometer. Količina toplote, kalorija. Topljenje in strjevanje. Izhlapevanje. Zgoščevanje. Destilacija. Atmosferne padavine (rosa, oblak, megla, dež itd.). Toki vode in zraka. Ogrevanje s paro. Izvori toplote.

Mehanika plinastih teles: zračni pritisk: zračne in vodne sesalke. Barometer. Manometer. Toplotni motorji. Aeroplan. Zrakoplov.

Magnetizem in njegovi učinki. Kompas.

Mehanika trdnih teles: teža teles; gibanje teles. Vzvod. Tehnica, ročna tehnica, decimalna tehnica. Vreteno in škrivec. Kolo na vreteno.

Pritisk pare: parni stroji.

Zvok: nastanek in prenos; hitrost. Odbijanje zvoka. Uho. Toni in višina. Piščali. Fonograf.

IV. razred

A. Fizika.

1. Mehanika tekočih teles: vodni pritisk, hidravlični pritisk. Občujoče posode. Vzgon. Arhimedov zakon. Specifična teža. Delovanje vode in vodni motorji.

2. Električna. Električna s trenjem: privlačevanje in odbijanje; elektroskop. Prevodniki in izolatorji. Električni kolovrat. Strelvod. Električna v ozračju.

3. Električni toki. Najkrajše o električni meri («volt» in «amper»). Galvanski element. Električna svetloba. Elektromagneti in njihova raba. Električni zvonce in brzojav. Tok potom indukcije. Dinamo-stroj, elektromotor. Telefon in mikrofoni. Rentgenovi žarki. Brezžični brzojav.

4. Svetloba. Izvori svetlobe. Premočno širjenje svetlobe. Odboj svetlobe. Ravna ogledala. Lomljenje žarkov. Leče. Oko. Optični predmeti. Barve. Mavrica. Projekcijski aparat.

B. Kemija s tehnologijo.

Atmosferski zrak. Kisik. Gorenje. Premog in njegova raba. Ogljik. Ogljikova kislina. Voda in vodik. Žveplo. Fosfor. Narejanje vžigalic s fosforjem in brez njega. Aluminijska sol. Soda. Pepelika. Kamena soda. Glauberjeva sol. Soliter. Smodnik. Sadra. Apno: žgano in gašeno. Malta in cement. Kremenjak in izdelovanje stekla. Železo in njegovo industrijsko izdelovanje. Glina. Keramika. Cink. Svinec. Baker, njegove rude in zlitine, modra galica. Kositer in njega zlitine. Živo srebro, cinober in njega raba. Srebro. Fotografija. Zlato. Platina.

Nafta. Alkoholi in njihovo izdelovanje. Glicerin. Organske kisline: mravljična, očetna, sirotke in maščobne kisline. Stearin. Milo in sveče. Grozdni, sadni in navadni sladkor. Izdelovanje sladkorja. Skrob. Celuloza. Izdelovanje papirja. Bencol. Karbolova kislina. Naftalin. Navadna kafa. Kavčuk in gutaperča. Beljakovina. Masti. Olja. Smole. Pridobivanje bombaža in bombaževe vate. Predelava lanu in konoplje. Predelava volne.

Pouk iz fizike in kemije v višji narodni šoli ima nalogo, da usposobi učence za razumevanje najvažnejših fizikalnih pojavov in kemijsko-tehniških postopkov ter njihovo rabo v domačem in pridobitnem življenju.

Poset tvornic in večjih mest je brezpogojno potreben radi uspešnega pouka iz teh dveh panog.

Za izvedbo tega učnega načrta se ni treba spuščati v globoka znanstvena dokazovanja. Kemičnih formul je vzeti kar najbolj malo.

Vsaka višja narodna šola je dolžna nabaviti potrebne aparate in predmete iz teh učnih predmetov v svrhu nazornega poučevanja. Želeti je, da se nauče učenci sami sestavljati navadne aparate in da sami delajo tudi lažje poizkuse v duhu načel delovne šole.

Praktična gospodarska znanja in umevanja

Pod tem učnim predmetom se morajo razumeti različne stvari: na deželi znači to kmetijstvo v raznih oblikah — po potrebah posameznih krajev, a v mestih — trgovsko-obrtna znanja in umevanja, to je: glavne elemente za orientacijo v trgovsko-obrtniških poslih. Ali gotova splošna pridobitna znanja in umevanja so potrebna tudi deci na deželi, zato si jih ta pridobi v I. v. in II. v. razredu.

Takega predmeta nimajo učni načrti osnovnih šol na zapadu: na splošno je to novost za vzgojno šolo. Njegovo postavitve v učni načrt je povzročila močna življenska potreba, ker dosedanja šola ni nudila dovolj praktičnega za življenje: narodna šola je bila bolj ideološka ustanova brez velike realne podlage. Navezavanje šole na praktičnost življenja se je smatralo do nedavna kot nekaka prozaičnost, ki se ne prilega taki ustanovi. Danes se ne more in ne sme več misliti tako, to tem manj, ker je naš narod ujedinjen v družbi velikih in kulturnih narodov, katerih pridobitna znanja moramo doseči s pospešenimi koraki, da jim bomo enakopravni tovariši v družabni in mednarodni zajednici in tekmi. Kar je bilo stvorjeno pri njih polagoma in mehaničnim potom evolucije v toku časa, moramo mi razviti hoté, zavedno, da bomo mogli vzdržati v tekmi, ki nam jo vsiljujejo prilike... Tako popolen svetovni promet, vsestransko razpredena svetovna trgovina in industrija, potreba, da se razdelitev ekonomskih dobrin uredi na mednarodni izmeni in prometu, zahteva zapovedujoče, da koraka naš narod ekonomsko hitreje in močneje, da bo vzdržal v mednarodni tekmi. Za njegovo večjo intenzivnost proizvodnje ekonomskih dobrin je potrebno, da pomaga šola z vso energijo, da dá narod maksimum svojega uspeha v vseh pridobitnih pravcih. Naša zemlja je v prvi vrsti poljedelska, zato je vsakdo dolžan pripomoči našemu kmetu, da bo zaveden poljedelec, živinorejec, sadjar, vinogradnik, čebelar, vrtnar, gozdar itd. — vse po sposobnosti njegovega terena. Z večjimi dohodki od svojega posestva se nudi kmetu boljše in bolj civilizirano življenje, kar je, moramo priznati, zdaj smo zaželjeno. Spričo tega mora imeti šola več praktičnosti, aktivnosti in produktivnosti. Kmetijstvo se mora učiti na praktični podlagi. Šolski vrt, čebelnjak, sadovnjak, gozdni nasadi v vasi morajo biti poizkusne agronomske postaje.

Gospodarska, trgovska znanja in umevanja

S m o t e r. Razvijanje smisla in ljubezni do gospodarstva vobče, do obrtništva in trgovinstva posebe. Usposabljanje za pridobitno življenje in ekonomsko tekmo.

I. razred

(podeželske in mestne šole)

Urejevanje in pridobivanje znanja iz dopisovanja na nižji stopnji pouka, pomen in pojem dopisovanja, poslovna pisma po zunanji obliki in vsebini, kopiranje, zavoj, zavijanje, poštna tarifa, vrste poslovnih pisem. Trgovska in privatna naročila, ponudbe, opomini in odgovori.

Pojem, pomen in potreba, da se vodi knjigovodstvo. Vrste knjig. Zakonske določbe o knjigovodstvu in inventar.

Poštna nakaznica. Poštni tovorni list, običajni in za pouk. Železniški tovorni list, običajni in za brzovozno odpošljanje. Račun, ček, reverz in brzojav.

II. razred

(podeželske in mestne šole)

Spoznavanje in razširjanje pridobljenega znanja iz dopisovanja. Pisma sodišču in drugim oblastvom pri otvoritvi delavnice. Objave, razpisi in okrožnice. Naročila, ponudbe, pisma v trgovini z blagom (obleko). Prejem blaga in denarja. Zavarovanje delavnice in imetja. Obvestitve in poročila o delavnici.

Knjige v navadnem knjigovodstvu: glavne in pomožne.

o trgovini in obrtništvu: postanek, korist in važnost v splošnem narodnem gospodarstvu.

Trgovski in obrtni register pri sodiščih in zbornicah.

Trgovske družbe; denarni zavodi: državni in privatni. Nakup in prodaja. Zamenjava. Denar in denarni sistem. Kredit in nekoliko o menici.

III. razred

(samo za mestne šole)

Razširjanje znanja iz dopisovanja obrtno-trgovskega poslovanja. Informacije. Iskanje in dajanje kredita.

Pomožne ustanove v obrti in trgovini. Agenture. Borza in njeno poslovanje. Železnice, brodarstvo, pošta, brzojav, telefon. Zavarovanje. Štedenje in hranilnica. Pridobitni značaj našega Primorja.

Spoznavanje blaga. Spoznavanje glavnih predmetov in sirovin v trgovini in obrti, posebno iz šolske okolice. Kalkuliranje izvoza blaga in proizvodov v drug oddaljen kraj (ali prodajati izdelke v istem kraju in okolici). Transport in označenje nove cene predmetom potem, ko so že prišteti stroški transporta. Spoznavanje in presojanje kakovosti blaga. Izbira blaga.

IV. razred

(samo za mestne šole)

Razširjanje znanja in obrtno-trgovskega dopisovanja.

Pojem in pojasnitev dvojnega knjigovodstva.

Osnovni pojmi iz narodnega gospodarstva: delo, kapital, cena, iskanje in ponudba gospodarskih dobrin; proizvajalci in nabavjalci; posredovalci; velika in mala trgovina; nabavljalne in kmetijske zadruga itd.

Redni in izredni državni dohodki in izdatki.

Pristojbine, davki, carine in monopoli.

Ureditev države, pravice in dolžnosti državljanov.

Poznavanje glavnih zakonskih predpisov o delu, trgovini in menici.

Razširjenje v III. razredu naučenega o spoznavanju blaga.

Vaje v kalkulacijah.

Obrt in industrija v naši domovini.

Izvajanje pouka v tem predmetu se mora postaviti čimbolj na praktično podlago, na raznovrstne vaje (pisanje, dopisovanje, risanje, računanje, opazovanje monopolskih predmetov itd.). Abstraktna znanja iz narodnega gospodarstva in nauka o financah naj se poenostavi s primernimi obrzci, da jih umeva lahko vsak učenec.

Kmetijstvo

(samo za podeželske višje narodne šole)

S m o t e r : da usposobi učence za racionalnejše pridobivanje in kultiviranje rastlin in domačih živali.

Učenci I. in II. razreda višje narodne šole opravljajo lažja dela na vrtu. Sistematski pouk v kmetijstvu se uvaja samo za poslednji dve leti višje narodne šole, ker sta šele v tem času otroškega telesnega razvoja mogoča uspešen pouk in praksa v kmetijstvu. Prejšnji pouk v nižjih razredih se pri raznih predmetih omejuje bolj na teoretske pojasnitve, na pr. pri čitanju in pisanju o raznih prilikah iz kmetskega življenja doma in na posestvu; v prirodoznanstvu spoznajo otroci razne prirodne objekte, ki jih kmet eksploatira: rastline, domače živali itd. Zlasti naj se pri zoologiji in botaniki v I. in II. razredu višje narodne šole pripravijo zgodnja tla za pravo, sistematsko učenje kmetijstva. Tudi v višjih razredih (III. in IV.) višje narodne šole mora biti pouk bolj praktičen.

Kjer je le mogoče, naj prirodoznanstvo v I. in II. razredu podeželske višje narodne šole honorarno poučujejo najmanj agronomi — absolventje srednje kmetijske šole, ki bi laže in prevdarneje pripravili pogoje za pravičen in uspešen kmetijski pouk. Prav tako je želeti, naj bi povsod v podeželskih višjih narodnih šolah honorarno poučeval kmetijstvo strokovni agronom, ako je v kraju, ker je za izvajanje takega učnega programa potreben strokovnjak, agronom v polnem pomenu besede.

Ves kmetijski program naj se izvaja praktično po deljenih sezonskih lekcijah.

III. razred

September. — Izbira koruze za seme in shranjevanje koruznega semena do setve. Plug in oranje zemlje. Domači vrt, razdelitev in pripravljanje zemlje. Plemena domače živine za pridobivanje mleka. Izbira živine za rejo. Tip molzne krave. Vrste jabolk. Trgatev grozdja in pripravljanje vina. Jesenska praktična predavanja na terenu — spoznavanje na terenu in praktično proučevanje plevela, semen kulturnih rastlin, rastlinskih bolezni in škodljivcev. Pobiranje in hranjenje vrtnega semena. Pripravljanje hrane domači živini za zimo. Sejanje ozimnih posevkov. Kmetijske priprave in stroji.

Oktober. — Domači vrt: čiščenje in pripravljanje zemljišča. Plemena prašičev in proizvodi. Domači sadovnjak in priprava zemlje za saditev sadnega drevja. Kurniki. Najvažnejša zelenjava za okolico, kjer se nahaja šola. Spravljanje repe.

November. — Jesensko globoko oranje. Pravilno krmljenje molzne krave. Proučevanje konja. Zapisnik in knjigovodstvo za perutninarstvo. Nega in gojitev breje svinje. Zimsko negovanje domačega sadovnjaka. Higienska podlaga pridobivanja mleka.

December. — Hranjenje perutnine za pridobivanje jajec. Nega molzne živine. Preizkušanje mleka. Ocena koruznega semena. Odbira slabših molzних krav. Hranjenje koristnih ptic.

Zimska praktična predavanja na terenu

Oranje in orodje za obdelovanje. Ptice, ki prezimijo v vasi. Drevje čez zimo. Koruza kot hrana. Vejanje žita. Razdiranje goseničnih gnezd in uničevanje jajec in bub raznih škodljivcev. Zimska ročna dela: pletarstvo, rezbarstvo itd.

Januar. — Podlaga prirodne rodovitnosti zemlje. Kisanje in vrednost kisle živinske hrane. Vrednost čistokrvne domače živine. Domače gozdarstvo. Plodored. Tople grede. Plevelne rastline. Jagnjeta in nega mladih jagnet.

Februar. — Letna živinska hrana in paša. Branjanje ozimnih posevkov. Domača nega mleka. Jajca za trg. Vrednost lucerne. Vrtnarstvo. Naravna valitev piščet. Nega in hranjenje piščancev.

Marec. — Nega in hranjenje telet. Prebiranje koruznega semena. Načrt za domači vrt. Bolezni v sadovnjaku. Navadne in tople grede. Nega piščet. Gojitev lucerne. Čebele in gojitev sadnega drevja.

Pomladna praktična predavanja

Ptice na kmetskem posestvu. Proučevanje kalitve semena. Koruzno seme. Čiščenje plevela. Žuželke v odnosu do živalskih bolezni. Cepljenje sadnega drevja. Čiščenje sadnega drevja mahu in lišajev.

April. — Priprava domačega vrta. Priprava zemlje za koruzno setev. Škropljenje trte in sadnega drevja v svrhu zabranjevanja bolezni. Olepšavanje šolskega in domačega dvorišča. Ravnanje s perutnino, ki nese jajca. Nega domačega vrta preko leta. Gojitev živinske hrane. Obdelovanje koruze poleti.

IV. razred

September. — Orna zemlje in njene lastnosti. Izbira semenskega krompirja na polju. Volovska plemena za pridobivanje mesa. Pripravljanje semena za setev ozimnih posevkov. Gojitev pšenice v šolski okolici. Svinje za pridobivanje masti in za pridobivanje mesa. Zimsko delo in nega sadnega drevja. Trgatev, shranjevanje in pripravljanje krompirja za trg. Spravljanje sadja. Shranjevanje namiznega grozdja.

Jesenska praktična predavanja na terenu

Semenski krompir; mrčes, razgledanje in zbiranje; ptice, ki se hranijo z mrčesom; setev zimskih posevkov. Sušenje sliv. Žetev važnejših posevkov. Izvažanje in trošenje gnoja po njivah.

Oktober. — Obiranje, odbiranje in pripravlanje namiznih jabolk. Na-pravlanje jabolčnice. Spoznavanje zemlje na terenu (obrazovanje erozira, osuševanje). Kuhanje žganja. Shranjevanje sadja in zelenjave preko zime. Hlevski gnoj. Ravnanje z novim vinom.

November. — Nega in krmljenje volov za meso. Zadnja jesenska dela na vrtu in okrog hiše. Reja svinj in govedi. Grobanje trsnih sadik. Pretakanje vina. Saditev na sadnem vrtu. Izkoriščenje proizvodov iz domačega gozda. Zimsko krmljenje domače živine.

December. — Nastanitev ovac preko zime. Običajni živinski škodljivci. Plodored z ozirom na pridobivanje živilske hrane. Perutninarstvo: pleme in cilji reje perutnine. Kmetijsko računovodstvo. Nega krav v hlevu. Vrste krompirja in drugih poljskih posevkov.

Zimska praktična predavanja na terenu

Življenje žuželk preko zime v zvezi z njihovim uničevanjem. Mleko kot hrana. Krompir kot hrana. Zimska ročna dela: pletarstvo, rezbarstvo itd.

Januar. — Krmljenje živine s suho krmo. Vrste ovac. Izbira živine za rejo. Drobnj sadeži (jagode, maline, grozdije itd.) primerno za okolico, kjer se nahaja šola. Domači vrt. Voli za meso. Umetna gnojila in izboljšanje zemlje.

Februar. — Kmetijsko združništvo. Pripravlanje zemlje za pomladno setev. Živinoreja v šolski okolici. Hladne in tople grede. Umetna valitev jajec. Vračanje ptic selik v domače kraje.

Marec. — Reja in krmljenje jagnjet. Določevanje semen. Pripravlanje zemlje v domačem vrtu. Industrijske rastline. Gojitev cvetic. Sajenje sadnih dreves. Nega umetno izvaljenih piščet. Čebele in panji. Pretakanje vina.

Pomladna praktična predavanja na terenu

Splošna higienska pravila za dom. Proučevanje rastlinskih sadik in presajanje na terenu. Setev raznih pomladnih posevkov. Pripravlanje sadnih drevesc za sajenje in sajenje cepljene in stratifikovane trte. Tamarenje. Košnja travnikov.

April. — Nega telet in prašičev. Sajenje in presajanje vrtnih sadik. Varstvo sadik pred plevelom. Pripravlanje živine za trg. Praktična pomladanska dela na polju in travnikih. Pomladna gojitev piščancev. Zgodnje obdelovanje vrta. Sviloprejka. Uničevanje mrčesa poleti na polju in vrtu.

Praktična dela učencev doma

Kmetijski pouk v šoli naj se vrši z izvajanjem določenih nalog kmetijskega značaja, katere bi učenci III. ali IV. razreda višje narodne šole izvršili na lastnem domu, na posestvu svojih staršev, vendar pod kontrolo svojega učitelja. To bi bilo stvarno dopolnilo kmetijskega pouka za dobo poletnih mesecev, ko so učenci na prostem in v počitnicah na domačem posestvu. Učenci naj se shajajo z učiteljem ob nedeljah in praznikih in tudi učitelji naj pridejo na kmetiška posestva, kjer učenci izvajajo nekatere naloge, in se seznanijo z delom učencev, da jim dajo navodila za nadaljnje delo.

Higiena

Higiena je edini predmet, ki medsebojno veže vse predmete iz naravoslovja in pokaže njihov pomen za praktično vsakdanje življenje. Higiena

se pojavlja kot praktični in sintetični pouk, ki združuje v sebi znanje biologije, kemije, fizike, geologije, ker z njo pojasnujemo življenske pojave in vpliv raznih činiteljev na zdravje. Toliko prej mora postati skupna dobrina vsem ljudem. S spoznavanjem higiene samim pospešujemo, da aktiviramo ves narod in ga pritegnemo k sodelovanju na povzdigi in napredovanju narodnega zdravja. S širjenjem higienskega znanja med narodom se preprečuje širjenje mnogih in težkih narodovih boleznih in zla.

Človekova dolžnost je, da pozna sestavo svojega telesa, vsaj toliko, kolikor pozna kmet svoj voz, plug, svojo živino in posevke, ki jih neguje. Marsikdo umre samo zato, ker ni poznal higiene. Še danes ni odpravljena zmota, da meso ni bistvena hrana človekova, ker veliko ljudi živi izključno od mesa, zato pa trpe na težkih in dolgotrajnih boleznih. Še danes se ne spoznava, da hrana, ki je zdrava za otroke, ni primerna za odrasle in obratno: kar je za prve dobro, je morda za druge naravnost strupeno. Vsi ti činitelji kažejo jasno, kolik je pomen higiene za narodovo zdravje.

Dokler narodne šole na sploh ne bodo opremljene s posebno ureditvijo za praktično-higiensko izobraževanje učencev (šolsko kopališče, umivalniki, priprave za nego zobovja, ust, za razkuževanje), so učitelji kot izobraževalci dolžni, da obiskujejo domove učencev, da nadzirajo učence izven šolskih ur, da na primeren način obveščajo učence in njihove roditelje o higienskih predpisih (v resnih prilikah bo učitelj poklical starše kakega učenca v svrhu posvetovanja in obvestitve).

I. razred

Osnovni pojmi o higieni. Njena naloga in pomen. Zrak: sestavina, kako se kviri, kako se čisti. Pitna voda: lastnosti, izvor in zemljišče. Svetloba: vpliv na zdravje. Toplota.

II. razred

Oblačenje, obuvanje, postelja. Prehrana in življenske potrebščine.

III. razred

Nalezljive bolezni: bakterije in zajedalci. Stanovanje.

IV. razred

Osebna higiena. Nega dece. Higiena selišč. Prva pomoč, postrežba bolnikov.

Gospodinjstvo

Smoter: da zbudi pri učenkah veselje in ljubezen do domačih poslov, da razvije smisel za domačo vrednost, točnost, čistočo in štedljivost. Z drugimi besedami: da nauči žensko mladino pravičnega in racionalnega dela gospodinje doma in v družini, ustvarjajoč ji tako ljubezen in pripravljenost za domače življenje.

I. razred

Naloga gospodinje. Stanovanje: pogoji dobrega stanovanja, najpotrebnejši prostori in njihova razporedba. Spalnica. Najpotrebnejše pohištvo za sobe. Kuhinja: pohištvo, posoda. Vzdržanje snage v sobah in kuhinji. Lesena in kovinasta posoda. Štedilniki.

Red okoli mize pri jedi in pijači.

Posteljnina. Volna in perje v rabi. Tla in preproge ter njihovo čiščenje. Čiščenje in uničevanje žuželk.

Kakšna mora biti shramba, klet, podstrešje, stranišče.

Desinfekcija stanovanja in stranišča.

Dvorišče.

Obleka in obutev. Perilo. Kako se dobiva bombaž, svila in njihova uporaba.

Pripravljanje perila in red v pranju. Narejanje luga. Fabrikacija mila za pranje. Kako in iz česa se napravi skrob. Likanje perila. Volna in volnena obleka. Pranje volne in volnenga materiala. Čiščenje madežev na platnu in volnenih tkaninah. Krpanje perila, obleke in nogavic. Varovanje volnenga materiala pred molji. Čiščenje obleke.

Kurjava in razsvetljava stanovanja. Gorivo. Razlike pri sredstvih za kurivo: razne vrste lesa, premoga. Razsvetljava: svetilni plin, alkohol, pe-trolej, sveče in električna. Čiščenje svečnikov, svetilk in žarnic.

II. razred

O hrani vobče. Glivice (bakterije) in njihov vpliv na hrano. Hrana za zdrave in bolne. Hrana za otroke. Lahka in težka hrana. Voda: mehka in trda v domači rabi. Zelenjava in sadje kot hrana. Kuhinjska sol. Pripravljanje domačega kisa. Sladkor, sol in kis kot sredstva za prezimovanje živil.

Meso kot hrana. Sušenje mesa. — Masti: živalska in rastlinska.

Mleko kot hrana. Mlečni izdelki: sir, smetana, kislo mleko, kuhano mleko in maslo. Čuvanje mleka, da se ne pokvari.

Pripravljanje jedi: goveje juhe, zelja z mesom, fižola kot postne in mesne jedi, duveča in papazjanije.

Žita, iz katerih se dobiva krušna moka. Mesenje in peka kruha. Drože in domači kvas. Od česa se dobiva pelagra in njene posledice. Vrt: ureditev, grede in gnojenje. Hlevski in umetni gnoj. Topla greda. Sejanje in presa-janje sadik. Glavne vrste zelenjave za gospodinjstvo. Plodored. Zalivanje vrta. Škodljivci v vrtu in njihovo zatiranje. Nega zelja, fižola, krompirja, čebule in česna; paradižnika itd. Shranjevanje zelja in drugih vrst povrtnine in zelenjave za zimo. Konserviranje povrtnine za zimo. Kuhanje marmelade. »Sladko« in kompot. Pripravljanje paradižnične, zeljnate itd. juhe. Pripravljanje z mesom ohrovta, sladkega zelja, kolerabe, zelenega fižola, narejanje musake in pilava (rižote).

III. razred

Domača perutnina. Nega vseh vrst perutnine. Pogoji za dobro perutnino. Prostor za perutnino. Perje perutnine v domači rabi. Bolezni pri pe-

rutnini: obramba in oviranje bolezni. Prirodna in umetna valitev (nasanjanje) perutnine. Nega in piča piščet.

Jajca kot hrana. Shranjevanje jajc za zimo.

Shranjevanje testenin za zimo (tarane, rezancev).

Pripravljanje testa s kvasom in brez kvasa.

Pripravljanje jedil: paprikaša z rezanci, rezancev z mesom in sirom, žepki. Cmoki s sirom in marmelado. Mesenje potice, gibanice, shajanega in drugega testa, z ozirom na razmere.

IV. razred

Shranjevanje slanine in mesa za zimo. Topljenje masti. Delanje klobas, kisle juhe, krvavice in jetrnice.

Domače knjigovodstvo. Inventar pohištva in perila. Vodstvo domačih prejemkov in izdatkov. Postrežba bolnikov. Bolniška postelja. Prva pomoč. v nezgodah. Borba proti nalezljivim boleznim. Dolžnosti nižjih proti višjim in obratno. Delo, odmor in igra. Razvijanje moralnih občutkov in dolžnosti. Postopanje z otroki. Zgled, zapoved, prepoved, kazen in nadzorovanje. Izbira poklica v življenju. Mesenje slavskih in božičnih kolačev (potic) in raznih vrst peciva, po razmerah. — Pečenke: jagnječja, svinjska in telečja. Slavnostni dnevi v rodbini.

Pri mestnih višjih narodnih šolah so šolske občine dolžne organizirati šolske kuhinje v smislu § 23. Zakona o narodnih šolah radi praktične izvedbe učnega programa iz gospodinjstva. V kuhinji sodelujejo vsak dan po dve do tri učence iz 3. v. in 4. v. r.: najprej opazujejo, nato sodelujejo pri pripravljanju jedil. Ta jedila dobe najsiromašnejši otroci dotične šole.

Ročno delo

Pouk v ročnem delu omogoča udejstvovanje prirojenega delovnega nagona in nagona za prikazovanje raznih oblik. Ročno delo zbuja veselje spričo samostojnega ustvarjanja tehničnih in umetnih brezhibnih del; krepi smisel za zajednico in pripravljenost pomagati. Cilji tega pouka so raznovrstni. Pred vsem navaja k delu, točnosti, vztrajnosti, marljivosti, nadalje izvira iz njega spoštovanje telesnega dela, spoštovanje delavca in splošno cenjenje delavskega stanu, kateri ustvarja predmete za ljudsko potrebo. Z ročnim delom se pridobiva spretnost in vobče iznajdljivost v rabi stvari. Z njim se vežba oko in pridobiva smisel za oblike, obrazuje se točna, vztrajna in dosledna volja. Po drugi strani se ustvarja smisel za red, snago in pridobiva samodelavnost. Z izdelovanjem raznih predmetov se dejansko podpira ostali pouk in na njem se oživotvarjajo učni predmeti. Deško ročno delo vrši na preprostem način koncentracijo vsega učnega gradiva: redek je učni predmet, ki se ne bi dal realizirati z ročnim delom.

Dalje podpira ročno delo vzgojo v etičnem, estetičnem in umetniškem pogledu. Z ročnim delom se istotako goji ljubezen za narodne motive, kar posebno velja za žensko ročno delo.

Naposled ročno delo, posebno moško, ustvarja princip delovne šole, ker z ročnim delom učenci ugotavljajo in preiskujejo pravilnost znanja iz

stvarnega pouka, narodnega jezika, računstva in geometrije, zemljepisja, prirodoznanstva, iz praktičnih in pridobitvenih znanj in umevanj pa celo iz zgodovine in petja... S pomočjo ročnega dela se naučeno lahko povsod preišče in oživotvori, a znanje, pridobljeno na ta način, postane trajna učenčeva last. V tem obstoja veličina principa delovne šole, da se ves pouk vrši potom dela, da se vse pridobiva in utrjuje s samostojnim delom, ne pa z golim podajanjem, z besedami brez sodelovanja rok in drugih organov. Metoda podavanja golih dejstev je bila cilj stari verbalistični šoli. Danes ima vsako znanje le toliko vrednosti, kolikor ga moremo uspešno rabiti. Zato mora sodobni pouk, kolikor le mogoče, stremeti za tem, da bo prikrojen v duhu delovne šole.

Aristotelova misel, da poznamo stvar samo tedaj, ako jo znamo sami izdelati, očitvidno podpira važnost ročnega dela, kajti zares, če učenec pokaže na izgotovljenem predmetu jasno in točno vse znake, po katerih se ta predmet razlikuje od ostalih, tedaj je nedvomno, da mu je dotični pojem jasan. Zato moderna šola ne more in ne sme biti šola golega podajanja brez podlage ročnega dela.

DEŠKO ROČNO DELO

I. razred

1. Modeliranje iz gline (plastilina): zemljepisni pojmi, zgodovinski spomeniki, trdnjave in obrambni stolpi, listje lepoticnega drevja; paralelogrami, četverokotniki in pravilni poligoni.

2. Delo iz sadre. Vrezovanje v sadro oblike listov, stebel, metuljev, mačke, psa, konja, žene in moža.

3. Modeliranje iz sadre: mačka, pes, zajec, hiša, cerkev, žena in mož v sedečem stanju, nagrobni spomenik s križem itd.; posekano deblo, drevesne veje i. dr.

4. Rovašenje: Vrezovanje monograma, goloba, metuljčka, konja, ribe, (na pr. karpa, ščuke...). Vrezovanje državnega grba.

5. Ilustriranje estetsko-etičnih beril (pripovedk): riše se na beli strani papirja, ki je na drugi strani pobarvan, se po narisku reže in izrezana figura lepi na drug papir. Na pr. »skobec in kukavica«, »lisica in kozel« itd.

6. Prepletanje papirja z raznobarvnimi papirnatimi traki v skladu z narodnimi motivi, ki se vidijo na preprogah, brisačah, ruticah, nogavicah in drugi nošnji.

7. Kartonaža: izdelovati vse naučene geometrijske like.

O p o m b a. Ni treba, da bi moral vsak učenec izdelati od vsakega primerka, kar je predvideno za ta razred: glavno je, da izdela iz vsake skupine po nekoliko predmetov po svoji izberi.

II. razred

1. Modeliranje iz gline: razni predmeti ljudske rabe (vazice, krožniki, lončki...), iz geometrije (kocka, prizma, piramida...), iz zgodovine (kak spomenik, cerkev itd.), iz zemljepisja po eno evropsko državo.

2. Lesni izdelki: okvirji za ogledala in slike, škatlje za šivalne potrebščine, mlin ob potoku (reki), ročna tehtnica, piščalke, palice, klopice, čutare, svetiljke itd. in njih okrasitev z nožem po narodnih motivih.

3. Izdelki iz kovinske žice: prstan, verižice, izdelovanje lampijonov, razno obličnih senčnikov za električne svetiljke in slično; izdelovanje geometrijskih likov (trikotnika, kvadrata, pravokotnika, romba itd.).

4. Pletenje raznih košaric iz vrbovega protja.

5. Krasitev bučic v skladnih barvah narodnih motivov.

6. Krasitev lončenih posod v skladnih barvah narodnih motivov.

7. Reliefi, pobarvani kot zemljevid.

O p o m b a. Tudi tu ni treba učencu izdelati vsakega predmeta: dosti je, ako naredi iz vsake skupine po svoji volji nekaj predmetov.

III. razred

Kartonaža: izdelovanje geometrijskih teles (kocke, piramide, stožca, valja), blokov, beležnic, škatelj (okrašenih po narodnih motivih). Mehka in trda vezava knjig.

IV. razred

Mizarstvo s tehnologijo orodja: izdelovanje najpotrebnejših predmetov za ljudsko rabo, n. pr. kuhinjska deska, police za krožnike (skledniki), police za kuhinjske pokrovke, solnica, pljuvalnik, valjar, strgulja za nečke, ravnilo, držaj za lopate, sekire, motike, pletenje košev in okvirjev za panj, izdelovanje modelov za golobnjake, kurnik, zaboječkov v zmanjšanem merilu.

O p o m b e :

1. Za izvajanje ročnega dela v višji narodni šoli so potrebni posebni prostori (delavnice) s potrebnim orodjem.

2. V kartonaži, barvanju motivov na posodah, bučah, ilustracijah, delu iz lesa, rezbariji, rezljanju se mora model najprej narisati, potem šele izdelati.

Povsod naj se uporabljajo tudi narodni motivi.

ŽENSKO ROČNO DELO

I. razred

Kvačkanje. Pletenje kratkih otroških nogavic. Narodna vezenina s posebnim ozirom na narodno ornamentiko. Perilo. Spoznavanje snovi in orodja. Izdelati iz bombaža ali sukanca čipko ali vstavek. Delati iz volne šale, bluze in obleke.

II. razred

Kvačkanje. Pletenje. Osnove šiva in krpanje. Mreženje, všivanje. Lahko luknjičasto vezenje. Krpanje nogavic. Spoznavanje snovi in orodja (raznih vrst igel, naprstnik, meter, škarje). Predpasnik (ročno šivanje). Ženske hlače. Okrasno (pisano) vezenje. Izdelovanje namiznega perila z narodnimi motivi.

III. razred.

Belo vezenje. Šiv in osnove krojev za belo perilo. Risanje krojev na papirju in krojenje na platnu. Krojenje in šivanje ženskih srajc in še kakega kosa ženskega belega perila z rabo šivalnega stroja, šiv po možnosti na stroju. Obšivanje luknjic (gumbnic) na belem perilu. Mreženje. Pisano vezenje. Spoznavanje materiala in orodja. Izdelovanje pregrinjal za mizo, posteljo, zastori itd. iz raznih tkanin.

IV. razred

Krojenje na papirju in platnu. Šivanje perila po izbiri. Fina ročna dela v razni tehniki. Umerjanje perila. Razne vrste bele vezenine. Razna vozlasta in druga dela. Spoznavanje narodne ornamentike.

O p o m b a. Žensko ročno delo mora usposobiti učenke v pletenju, v vezenju z narodnimi motivi, šivanju, krojenju raznega perila in obleke, istočasno pa jih s tem navaditi na red, čistoto in smisel za dom. Pri vsem ročnem delu se mora paziti na skrbno in vestno izdelovanje in na štedljivo uporabo materiala.

Poučevati se mora ves razred obenem. Vsako elementarno vajo, vsak del predmeta, ki ga učimo, morajo vse učenke skupno in istočasno začeti in končati.

Učiteljica mora kratko in nazorno pojasniti namen, obliko in material vsakega predmeta, ki naj se uči, oziroma dela, potem pa takoj praktično pokazati izvajanje dela pred vsem razredom, vodeč tako učenke k pojmovanju in izvajanju dela. Vedno se mora paziti, da učenke delajo z razumevanjem in čim samostojneje. Pri tem naj učiteljica skrbi, da imajo deklice vedno priliko, da uporabljajo pri učenju ženskih ročnih del risanje, ki so se ga poprej naučile.

Pri izbiri narodnih motivov se jemlje postopno najprej lažje, potem težje; dalje se jemljejo najprej motivi iz neposredne okolice, potem drugi. Deklice naj se seznanijo z izvorom in pomenom narodnih motivov, te pa spraviti v zvezo z umetniškim slogom zgodovinskih period, iz katerih so motivi izšli. Pri izdelavi dekorativnih del naj se deklicam pojasni potreba estetskega okraševanja našega doma.

RISANJE

Pouk v risanju usposablja otroka, da opazuje prirodo in predmete svoje okolice po obliki in barvi, nato pa vse to preprosto in jasno predstavlja. Na takem predstavljanju prirode in njenih predmetov naj bo vidno, da je dán smisel za oblike in barve, da sta zbujena domišljija in veselje do lepega. Risanje kakor tudi ročno delo se morata podrediti splošnemu smotru narodne šole.

Risanje izobrazuje duševne moči: razum, srce (emocija), domišljijo in voljo.

Najbližja naloga risarskega pouka je oblikovanje in ostrenje vidnih predstav ter razvijanje sposobnosti, da se te predstave izrazijo grafično.

Risanje, modelovanje in ročno delo v zvezi z ostalimi učnimi predmeti najboljše podpirajo nalogo narodne šole.

Risanje po eni strani vežba oko in roko in tako smotreno navaja na pravilno spoznavanje oblik in barv, da se morejo predmeti podati čim točneje; po drugi strani pa je potrebno, da risanje usposobi učenca za praktično življenje, ki mu je potrebna spretnost v predstavljanju z risanjem. Pri tem kakor tudi pri ročnem delu se izziva zadovoljstvo in veselje spričo otroške delavnosti same, kar se strinja s prirojenim nagonom za delo, delovanje.

Risanje se ne sme omejiti le na risarske ure po razporeditvi, marveč se mora v interesu splošnega pouka vzeti kot princip pri vseh učnih predmetih. Iz programa za ročno delo se jasno vidi, da se risanje neprestano prepleta z ročnim delom.

I. razred

Nadaljuje se delo iz 4. razreda osnovne šole radi utrjevanja in razširjanja. Nadaljuje se delo z vodenimi barvami. Prirejati izprehode v narodi: risati v narodi in narodo — po izbiri učencev. Nato jemati motive: stare obleke, narodne tkanine; prerisovati s preslic, buč, pip itd. Jemati motive iz mitologije, grške in rimske zgodovine.

Vaditi učence, da rišejo zamišljeno obleko carice Milice (po nar. pesmi), Štefana Nemanja, Hanibala, Ljudevita Posavskega, Herkula, Tezeja . . ., smrt Zvonimira . . ., Mohameda v puščavi (poslednje iz naučenega potom zamišljanja) itd.

Kot novo naj se pokaže in shvati perspektiva. Pokazati, kako se meri višina zidu, dreves, hiše. Z uporabo perspektive in z merjenjem višine se riše navadna hiša z vodnjakom, kmetska koč s kopico sena in stajo za živino, drevo (dvigalo) pri vaških vodnjakih, mala železniška postaja itd.

II. razred

Nadaljevanje, dokler se ne shvati perspektiva in merjenje. Spoznavanje sence, senčenja in raznih odtenkov pri barvi pod vplivom solca. Listi in cveti, jesensko listje, metulji, vedra, vrči; motivi iz narode: pletena vrata, vaški cerkveni zvonik, njiva z ječmenom, njiva s kopicami požetega žita, sadeži, ptice (škrjanec, škorec itd.), hrošči (n. pr. rogač, pikapolonica . . .), kobilice; razne rastline: mak, hijacinte, rože . . . Risanje oseb iz zgodovine po znanju (zamišljene subjektivno): sv. Sava miri brate nad očetovim truplom, prvi srbsko-hrvatski kralj Tvrdko I., ban Kulin, Tomislav itd. Risanje prizme, piramide, krogle . . .

Risanje in barvanje narodnih motivov in ornamentov,

III. razred

Nadaljevanje dela iz II. razreda radi utrditve. Risanje mlina ob potoku, kmetski voz za vola in konja, vaške cerkve in šole, cestarske hiše ob cesti i. dr.; v mestih risati: tramvaje, avtomobile, avtobuse, aeroplane i. dr.

Sveže listje z vodenimi barvami.

Risanje in senčenje perspektivnega videza več geometrijskih teles. Risanje in senčenje prespektivnega videza predmetov, ki se vidijo v učilnici. Risanje notranjega izgleda učilnice.

Risati in senčiti s svinčnikom razne lončene predmete. Ko obvladajo učenci risanje in senčenje omenjenih predmetov, jih slikajo z vodenimi barvami.

Risanje po spominu in domišljiji: Vuka Karadžića, Valentina Vodnika, Ljudevita Gaja, Strossmayerja, Svetozarja Miletića itd.

IV. razred

Risanje in barvanje narodnih okraskov.

Risanje in senčenje perspektivnega videza učilnice s predmeti v njej; risanje in senčenje perspektivnega videza ceste z njenimi predmeti (ograje, stebri, drevesa...).

Slikanje z vodenimi barvami živali (zlasti ptic).

Risanje po spominu in domišljiji. Posnemanje pejsažov v prirodi.

Splošne opombe:

1. Poleg neposrednega risanja predmetov je negovati na vseh stopnjah risanje po spominu.

2. Kjerkoli je to mogoče, rabiti barve.

3. Pouk v risanju je načelno pouk s celim razredom.

4. S starejšimi učenci naj se včasih delajo vaje v opazovanju umetniških del, da se tako navajajo na točno in zavedno opažanje važnih momentov.

5. Pouk v risanju in pouk v ročnem delu naj se po možnosti pronicata in prepletata ter podpirata drug drugega. Tudi ostali učni predmeti naj se izkoriščajo pri risarskem pouku.

LEPOPIS

S m o t e r. Pravilno in lepo pisanje s cirilico in latinico. Razvijanje smisla in čuta za točnost, doslednost in lepoto; navajanje na red in čistočo.

I. razred

Izpopolnjevanje v lepem pisanju s cirilico in latinico (navadna pisava). Pisanke so z eno črto in brez vzorca. Pisanje daljših stavkov iz raznih učnih predmetov, posebno iz predmetov nacionalne skupine.

Pisanje krajših odlomkov čtiva in kratkih primernih pesemc.

II. razred

Vse kakor v I. razredu z večjo zahtevo za lepoto pisanja. Pisanje z »rond« (okroglim) peresom: najprej male črke, pa besede, nato velike črke in nazadnje velike črke s stavki.

Petje

S m o t e r: razvijanje posluha in glasu in usposabljanje otrok za samostojno petje do gotove stopnje, buditev zanimanja in ljubezni za pesem in njeno melodijo; zbujanje in jačanje estetskih in rodoljubnih čustev in blažitev učenčeve duše.

V prvi vrsti naj učenec, ki zapusti osnovno šolo, ponese s seboj čim večje število dobro naučenih narodnih pesmi, ki mu ostanejo za vse življenje duševna last. Razen tega naj dobi učenec že v osnovni šoli pojem o glasbeni izobrazbi, ki jo tekom nadaljnjega šolanja razširja in izpopolnjuje. Spričo vsega tega se mora pevski pouk v narodni šoli postaviti na času primerno podlago: racionalni pouk v petju mora biti na glasbeni izobrazbi. Potrebno je tedaj uvesti v našo šolo pouk v petju po notah, ker je glasbena abeceda sočasna in enolična za ves kulturni svet, da to splošno priznano abecedo ponese s seboj tudi učenec, ki je dovršil višjo narodno šolo, ker so jo že davno uvedli v svoje šole zapadno-evropski narodi.

V pesmi se združujeta beseda in ton. Ako želimo, da zveni pesem zares lepo, moramo paziti na tekst in melodijo, ker je petje idealiziran govor. Zato moramo zelo paziti na lep izgovor besed. Sistematične vaje glasu in deklamiranje bo vedno izborna priprava za lepo petje. Predvsem je treba paziti na prijeten, naraven in neprisiljen zvok tonov, na pravilno intonacijo, t. j. zadetju višine tonov s svojim glasom, in na zanesljiv ritem.

Pri vajah v ritmu, intonacijah in čitanju not ne smemo raztegniti učenja o tem, marveč se moramo oprijeti glavnega — petja pesmi. Vse vrste teh pevskih vaj streme za tem, da bi moglo biti izvajanje vsestransko uglajeno in bi mogli učenci peti pesem po notah zavedno z okusom in voljo.

V pevskih urah ne sme učitelj nikdar pustiti z vidika te posameznosti v pouku: 1) vaje glasu in dihanje, 2) vaje izgovora in deklamiranje, 3) vaje poslušanja in glasu, 4) vaje v ritmu, 5) vaje intonacije: a) v glasovnem zadetju posameznih delov pesmi, ki jo učimo v šoli; b) vaje s pomočjo imen napisanih tonov; c) vežbanje pesmi iz tona s celokupnim tekstom in č) deklamiranje in popolno izvajanje pesmi, t. j. njeno predvajanje.

Potrebno je, da učenci pojmiyo pravo razpoloženje in vsebino pesmi in tedaj bodo mogli peti pesem tudi emocionalno (občuteno) in izrazito. To doseže učitelj le, ako zna pesem prikazati in postaviti v okvir otroškega razpoloženja ter tako izzove tudi čustveno petje pri učencih.

Učenci naj se ne uče peti nobene pesmi, preden se jim ne pojasni njena vsebina, bodisi prej pri narodnem jeziku ali pa v pevski uri. Pesmi, ki so se jih učenci naučili peti, naj pojo cele, ne pa samo prvo ali še katero kitico.

Naučene pesmi naj ne pojo le v pevski uri, marveč tudi v urah drugih učnih predmetov, če se pokaže razpoloženje za petje, n. pr. rodoljubne pesmi v zgodovinski uri. Pesmi pojo lahko, ko gredo iz učilnice na dvorišče, ob odmorih in povratku v učilnice itd.

I. razred

1. Utrjevanje pridobljenega znanja iz osnovne šole: o taktu, ritmu in naglasku; o takticah in raznih vrstah takta z ozirom na njihove naglaske; o višini in nižini tonov (visok — nizek — globok ton); vse vrste tonov, ki se dvigajo in padajo, in njihovo grupiranje po tetrakordih (četveroton ali polovica skale) v skali. Vse vrste not in pavz in ritmičnih vaj v zvezi z melodijo radi utrjevanja pojma dolžine (dolg ali kratek ton ali pavza). Razni načini pisanja not: znamenja ponavljanja, tempo, znamenja skrajševanja in drugo. Trodelni takt, cel (četverodelni) takt, predtakt in njihove ritmične

vaje samo v zvezi z melodijo. Vežanje dveh tonov v dvodelnem in trodelnem taktu. Muzični diktat melodijsko radi utrjevanja predelanega gradiva. Vaja v pisanju not in zapisovanju tonov na tabli z ozirom na njihovo trajanje in višino. Dinamična znamenja za utrjevanje pojmov jakosti (jak in slab ton) in njihova zapisovanja forte, piano itd.

Spoznavanje solmizacijskih zlogov (do, re, mi, fa, sol, la, si, do). Razdelitev padanja v dvodelnem in trodelnem taktu (naglašen in nenaglašen del takta) in njihovo taktovanje (taktne figure). Diktat v teh vrstah taktov. Razdelitev enega udarca v taktu na dva enaka dela. Dvodelni takt sestavljen iz raznih vrednosti $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ not ali pavz. Ponavljanje vsega gradiva od početka.

Petje posvetnih zbornih in solo pesmi, posebe v razredu ali skupno z razredi iste šole. Tolmačenje teoretičnega in praktičnega gradiva na pesmih, predvajanih v šoli.

II. razred

1. Vaje v dihanju, dobivanju tonov, v izgovoru zlogov in besed; cel takt, vežanje sekund (legato); cel takt s predtaktom in ritmične vaje, sestavljene iz polovnih in četrtinskih not in pavz, kakor tudi pisanje teh različnih vrednosti v celem taktu radi spoznavanja ritmičnih oblik; vežanje tere in skoki na oktavo. Razdelitev udarcev v štiričetrtinskem taktu na dva enaka dela, prav tako s predtaktom, sestavljenim iz raznih krajših vrednosti, tako not in pavz; vežanje kvint in kvinakorda **c**, **e**, **d**, v zvezi z **e**. Vežanje tonov v kvintakordu. Ritmični diktat iz obdelanega gradiva: učitelj poje posamezne takte na »la« in istočasno taktira pri tem, ko učenci pod njegovo kontrolo pišejo te notne vrednosti na tablo ali v svoje zvezke. Izpopolnitev posameznih praznin v napisanih taktih na tabli pri ritmičnih vajah. Tvorba kvintakorda na vsakem danem tonu najprej s petjem, potem z napisovanjem.

2. Petje posvetnih zbornih in solo pesmi, posebe v razredu ali skupno z ostalimi razredi. Tolmačenje teoretičnega in praktičnega gradiva na pesmih, predvajanih v šoli.

III. razred

1. Utrjevanje pojmov glede trajanja not in pavz v primeri z osnovno edinico za trajanje — četrtinko. Znaki za označenje takta ($\frac{3}{4}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{4}{4}$ C takt). Razlikovanje durskega kvintakorda od drugih akordov in njihovih obratov, senčenja-nijanse: pojačujoči (rastoči) in potišujoči (padajoči) toni crescendo, decrescendo. Vsestransko spoznavanje notne osnove, ključa in imen not na črtah, v presledkih in izven notne osnove (pomočnice).

Durski kvintakord in vaje v tercah, skok od **c** na **d** in obratno. Ritmične vaje, sestavljene iz not in pavz s piko. Osnovni ton (tonika) in kvintakord v zvezi s **c**, skok z oktave na osnovni ton. Dominante in tetrakord. Skok na **d** in oba osnovna tona **c** in **d** v različnih izpremembah. Ritmične vaje z lista in na pamet. Pismen ritmični diktat. Osnove tonov **e** in **f** k tonu **c** in **h**, k tonu **c**; spodnja dominantna **f**, ki zahteva razrešenje na nižje. C-dur skala; kakor tudi celi in poltoni drugih durskih skal. Utrjevanje pojma »stopnja« v skali. G-dur skala; znamenja: zvišanje — »križ« in znižanje — »be« pred

noto. D-dur skala; diktat po učiteljevem petju. Pregled vseh ostalih skal: A, E, H, Fis, Gis, F, B, Es, As, Des, Ges in Ces-dur. Spoznavanje dvojnega znamenja, enharmonični toni. Diktat iz obdelanega gradiva.

2. Petje posvetnih pesmi v zboru ali solo, posebe v razredu ali skupno z ostalimi razredi iste šole. Tolmačenje teoretskega in praktičnega gradiva na pesmih, predvajanih v šoli.

3. Kratke sličice iz glasbene zgodovine, ki po svoji zanimivosti dvigajo zanimanje za ta predmet, tako pa tudi pospešijo uspeh tega pouka. Podajo naj se imena zaslužnih glasbenikov v Jugoslaviji in učenci naj na kratko spoznajo njih dela.

IV. razred

1. Utrjevanje petja s pomočjo vokalov v pravilnem odpiranju ust in v izgovoru. Takti $\frac{6}{4}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ in njih taktiranje (taktne figure). Terca in glavne stopnje v skali. Pojem o manjših vrednostih, trajanje not in pavz $\frac{1}{16}$, $\frac{1}{32}$, $\frac{1}{64}$. Znamenja za vezanje in ritmične vaje, sestavljene iz vseh vrst notnih vrednosti, z uporabo teh znamenj. Pojem »triole« (trojnica) v zvezi z dvoglasnimi vajami in kontrasti o trajanju tonov med enim in drugim glasom (izmed soprana in alta ali izmed tenorja in basa). Polovni (alla breve) takt in paralelna trajanja pavz v pesmih. Ritmične vaje z rabo ene ali dveh pik v zvezi z znamenji vezanja. Modulacija (prehodi) preko »vodice« — domišljajnega tona in dvoglasno kretanje glasov v nasprotni smeri eno proti drugemu. Pojem o basovskem ključu (F) in pisanju not v njem. Vsi intervali in njih nazivi. Pojasnjevanje dur in mol kvintakordov, osnovnih in s premiki izmenjanih (prekomerni in zmanjšani). Petje čistih, velikih in malih intervalov. Intoniranje sekste in razlikovanje dur od mol kvintakorda. Osnovni ton »C« predhodnega načina izpreminjati v druge stopnje novega tonskega načina (n. pr. kaj je ton »C« v F-duru, v G-duru itd.). Pojasnitev obrata kvintakorda in razlikovanje molovega od zmanjšanega, zmanjšanega od prekomernega in razlikovanje durovega kvintakorda od prekomernega in zmanjšanega. Pojasnila: kako more vsak interval (stopnja) predhodnega tonskega načina modulirati tudi drugi interval (stopnjo) novega tonskega načina. Petje vseh zmanjšanih intervalov v C-duru in razlikovanje vseh vrst kvintakordov. Pojem »sinkope«. Ritmične vaje, v katerih so obseženi vsi slučajji predelane snovi.

2. Petje posvetnih pesmi v zboru ali solo s spremljevanjem zbora ali kakega glasbila, posebe v razredu ali skupno s ostalimi razredi iste šole ali drugih šol. Tolmačenje teoretične in praktične snovi na pesmih, predvajanih v šoli.

3. Kratke slike iz glasbene zgodovine, ki morejo s svojo zanimivostjo okrepiti zanimanje učencev za glasbo in s tem pospešiti uspehe pri pouku.

Omeniti nekoliko imen zaslužnih glasbenikov v Jugoslaviji in na kratko upoznati učence z njihovimi deli.

TELOVADBA PO SOKOLSKEM SISTEMU

Bodočnost naroda zavisi od kakovosti žen in mož, ki bodo v mirni dobi razvili vse svoje sposobnosti za dobro, veličino in jakost samega sebe,

družbe, naroda in države. Celota kot skupina vseh posameznikov zavisi zlasti od vsakega člana družabne in državne zajednice, namreč od sposobnosti, telesnih in duševnih, ki se morajo vzgojiti tako, da dobi naša jugoslovanska nacija nove tipe našega moža, žene in otrok, ki se s popolnostjo duha in telesa dvignejo tudi iznad antičnega človeka.

Kadar govorimo o bodočnosti našega naroda, moramo neizogibno govoriti tudi o tistih, ki nas nasledijo, to pa so naši otroci, ki jutri dorastejo in postanejo odgovorni člani naroda. Družina in šola sta dva legitimna činitelja, ki imata v rokah usodo naroda in države, kot taka sta poklicani, da oblikujeta solidno podlago zdrave duše in telesa naših otrok, ki so nadaljevanje nas in našega naroda. Zdrav človek obdrži samostojnost, svobodo in bo sposoben, da vzdrži v borbi sveta, v kateri pa propadejo oni narodi, ki niso duševno in telesno močni. Samo zdrav človek je lahko dober vojak, meščan, delavec, kmet, znanstvenik itd. Samo telesno in duševno zdrav nudi lahko v mirni dobi zanesljive garancije za kulturno in ekonomsko zmago, ki se ne bo več odločala na bojnih poljih, pač pa v miru. Vse to se doseže s smotreno telesno izobrazbo, ki da naši rasi moč in odpornost tako za notranje, kakor za zunanje življenje naroda in države. Telesna vzgoja mladine mora postati naša obča težnja, da bi stvorili tip Sokolajunaka iz narodnih pesmi, ki je njegova telesna moč bila vir plemenitosti, požrtvovalnosti, ljubezni za vse, kar je dobro, lepo in zdravo. Moč Sokolajunaka je naredila, da naš narod tudi v robstvu vzdržuje zavest in ljubezen za svobodo svojo in svojega naroda. Spričo vseh teh istinitosti je država prevzela skrb za fizično izobrazbo naše narodne mladine, na kateri sloni bodočnost našega naroda.

Telesna vzgoja vzdržuje in razvija nadalje vse fizične osnove, ki jih je prinesel človek s seboj na svet, razvija delovanje notranjih organov, predvsem srca in pljuč, omogoča pravilen razvoj telesa, pomaga občutiti delavnost in pripravlja vsakogar za najsvetejšo dolžnost državljana — za obrambo vseh naših kulturnih in ekonomskih pridobitev. Človek, ki je fizično dobro vzgojen, vedno veruje v svoje sposobnosti, je discipliniran in svesten svojih dolžnosti napram sebi, družbi, narodu in državi. Zato moderna pedagogika ne more in ne sme prepuščati fizične vzgoje edinole — družini: fizično vzgojo smatra marveč zdaj za sestavni del občega oblikovanja našega otroka. To toliko bolj, ker je svetovna vojna porušila narodno zdravje v masi, in če ne ustvarimo sistematične mere za izboljšanje telesnega zdravja, s katerim je v neposredni zvezi tudi duševno zdravje, potem slika naše bodočnosti ni kaj zavidna. Samo s temeljito in stalno telesno vzgojo po sokolskem sistemu se odpravijo vojne posledice tako, da se dve do tri generacije za nami popolnoma pozdravijo, okrepe ter pridejo v zdravo, sveže, dobro in lepo življenje. V tem pravcu delujejo po svetovni vojni vsi narodi, pa ne more in ne sme izostati niti naš narod. To pa še tudi zato, ker mladina po vojni sama išče telesne vzgoje zunaj šole v sportnih in telovadnih društvih. Šola ne sme prepustiti enega dela vzgoje privatnim in nekvalificiranim izvenšolskim krogom: dolžna je marveč, da nudi otroku vsestransko oblikovanje duše in telesa.

Vsi ti razlogi so narekovali, da se uvede v našo šolo telesna vzgoja po sokolskem sistemu, ki najbolj ustreza naši rasi in narodno-državnim potrebam.

Iz vsega razlaganja o potrebi telesne vzgoje se zapazi lahko tudi njen cilj, ki ga izrazimo takole:

Vsestransko in skladno razvijanje in jačjenje telesa, navajajoči ga na pravilno držanje in lepo kretanje; razvoj gibčnosti, neustrašenosti, samozavesti in samozaupanja; negovanje vztrajnosti, družabnosti, požrtvovalnosti in navajanja na disciplino. Zatem: jačjenje in oživljanje delovanja organov za dihanje in krvnega obtoka, poživljanje živčevja s pesmijo in zbujanje življenske radosti; podajanje osnovne telesne izobrazbe in razvijanje zmisla za naravo, spoznavanje lepote in zgodovinske vrednosti domovine in njenih krasot. Prav tako taborenje in spoznavanje svoje okolice, enkrat v letu pa da mladina obišče prestolico svoje države.

Vsi ti podrejeni smotri telesne vzgoje po sokolskem sistemu se prikazujejo navsezadnje kot sredstva za vsesplošno izobrazbo našega otroka.

I. in II. razred

Ponavljanje in izpopolnjevanje gradiva iz nižjih razredov.

Redovne vaje. Vrste. Premene na mestu in med korakanjem. Premene iz ene vrste ali dvoreda, zakorak po 3, 5, 6 itd. Obrati med korakanjem. Poševno kretanje. Korakanje v zastopu in četverstopu, po taktu s petjem. Prehod iz navadnega v trčeci korak in tek ter obratno.

Proste vaje. Sestave. Raznoterosti. Slikoviti nastopi (kola).

Vaje z orodjem. Vaje s kratkimi lesenimi palicami, dolgimi drogi, ročkami, kiji, zastavicami, loki, obroči. Pritegovanje z rokami in vrvjo. Vaje s kolebnico, kratko in dolgo. Metanje žoge, napolnjene s plutovino, metanje lahkega kamenja po moči učencev.

Vaje na orodju. Vaje na gugalnici, krogoteku, krogih, drogu, lestvah, gredi, na bradlji, konju, kozlu in na mizi.

Igre. Narodne igre. Zabavne igre. Pretekanje. Žoganje. Metanje kamenja z rame. Borenje. Po razmerah veslanje in plavanje. Pozimi drsanje na ledu in sankanje. Poleti turistika. Tekme pri vseh igrah, pritegovanju, skakanju, teku in drugih primernih vajah. Vaditi dihalne vaje.

Dijaška strelska družina. Nadaljevanje vaj v merjenju stojé, klečé in ležé, z naslonom in brez naslona. Tekmovanje.

III. in IV. razred

Ponavljanje in izpopolnjevanje gradiva iz prejšnjih razredov.

Vaje brez orodja. Redovne vaje, razni hodi, trčeci korak, proste vaje, raznoterosti in slikoviti nastopi.

Vaje z orodjem. Vaje in izpopolnjevanje vaj 1. in 2. razreda višje narodne šole.

Vaje na orodju. Vaje in izpopolnjevanje vaj 1. in 2. razreda višje narodne šole.

Skakanje. Prosti skok v daljavo in višino. Skok v globino kakor tudi sestavljeni skoki preko višjega orodja.

Skupine. Tvoritev nizkih in lahkih skupin brez orodja v raznih uvrstitvah (v vrsti, redu, krogu, trikotu, četverokotu).

Raznoterosti. Gibi rok, nog in trupa. Simetrični položaji na lestvah in gredi. Posamezno vežbanje in izvajanje.

Borilne vaje. Porivanje z rokami in drogom. Pritegovanje z rokami in vrvo posamezno in skupno v raznih uvrstitvah in položajih. Odpori z rokami, nogami in telesom.

Vaje poleti. Izleti in izprehodi. Narodne in družabne igre. Plavanje. Skok v vodo in igre v plitvi vodi.

Vaje pozimi. Izprehodi in manjši izleti. Sankanje, drsanje, kepanje in druge igre.

Tekme: v igrah, pritegovanju, teku, skakanju, sankanju in prostih vajah.

Dijaška strelska družina. Spoznavanje bojne puške. Mirna stoja s puško. »O desno rame«. »K nogi«. »Gotov s'«. Merjenje in sprožitev. Pokazati, kje je zadeto. Objava rezultata. Vse izvajati stojé, klečé in ležé z naslonom in brez naslona. Strelne tekme in streljanje za nagrade.

O p o m b a :

1. Ker so pri dečkih in deklicah velike razlike v anatomskem oziru, posebno v mišičju, morajo za deklíce izostati mnoge vaje, kot n. pr. razkoračna stoja, veliki počep in gibanje v teh stojah, globoko sklanjanje telesa naprej in nazaj, vaje v ležečem položaju, ker so te vaje v direktnem nasprotstvu s splošno dostojnostjo in žalijo čut ženske nežnosti. Poleg tega morajo izostati vaje, ki zahtevajo velik napor mišičja vsega telesa kakor: rokoborba, vaje z znatno brzino in brzi tek.

Glavno gradivo za sistematično razvijanje vsega mišičja ženske dece so proste vaje, gibi rok, ne samo z iztegovanjem, marveč tudi upogibanjem; potem obrati in poskoki, različne vaje trupa (pripegibanje, vzklanjanje, kroženje) ter mnogoštevilne vaje na mestu. »Kolo« in igre tvorijo najbogatejši del vaj za žensko deco; zaradi njihovega ritma in takta jih smatramo lahko za jedro telesnih vaj pri ženski deci. In končno »sestave« prostih vaj z zastavicami, krogi, traki, ki dopolnjujejo zmisel za lepoto in harmonijo, predstavljajo dragocen material za žensko telesno izobrazbo.

2. Telesne vaje naj služijo nacionalni izobrazbi. Zato naj se sestavljajo vaje ob narodnih in junaških pesmih, »kola«, vedno z narodno zgodovino, pesmijo in glasbo.

3. Pouk v telesnih vajah se vrši po oddelkih, v katerih so učenci razporejeni po sposobnosti in vsemi razredi skupno. Za vaje po oddelkih je treba vedno določiti sposobnejše in resnejše učence za voditelje, ki po navodilih vodijo oddelke in pazijo na izvajanje vaj.

4. Pouk v telesni izobrazbi naj se izvaja neprekinjeno brez ozira na letne čase: kadar je vreme lepo, zunaj, drugače v učilnici, hodniku (za šole, ki nimajo telovadnice). Ker so pozimi vaje omejene, se jemljejo lahko tudi drugi sorodni predmeti, ki so v zvezi s telesno izobrazbo, kakor:

higijski pouk, predavanje o Sokolstvu, pomenu in koristi telesnih vaj, o njih zgodovini, o sokolski zgodovini, o sokolski terminologiji in sokolski organizaciji.

5. K telesnemu pouku spadajo tudi izleti (ekskurzije), ki imajo svojo posebno nalogo, in sicer:

a) Orientacija: določiti oddaljenost, določiti strani neba z ozirom na sonce, načrt kraja in okolice.

b) Razvijanje čutov: opažanje z vidom in sluhom, opažanje ljudi, likovanje sledi in stopinj živalskih in človeških, voznih; skrivanje in krivanje po neravnem terenu.

c) Signalizacija: kratka ustna obveščanja po kurirjih, vaje spon akustični signali, signalizacija z rokami, zastavami, dimom itd.

d) Telesne vaje: igre, skoki, proste vaje, tek in razne zabavne tekme v igrah, metanju kamenja, vaje za pravilen nastop, korakanje po pesmi itd.

e) Plavanje: gibanje z rokami in nogami kot priprava za plavanje, plavalni poizkusi, kopanje v skupinah po plitvinah pod učiteljevim nadzorstvom.

6. Javni nastopi. Na koncu šolskega leta ali o priliki narodno-šolskih slavnosti, šolskih izletov, naj vsaka šola priredi javen nastop učencev. Spored in izbira vaj naj se prilagodi sposobnosti učencev po krajevnih razmerah in sredstvih, s katerimi razpolaga šola za telesno izobrazbo. Učenci morajo biti pripravljene, izbira posameznih točk pa naj odgovarja glede zdravja, estetike, reda in discipline, vsestranosti in raznovrstnosti.

